

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» в українських ЗМІ

Досвід моніторингу та навчання

**«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ:
досвід моніторингу та навчання**

Одеса
2017

«Мова ворожнечі» в українських ЗМІ: досвід моніторингу та навчання. Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України». – Одеса, 2017. – 156 с.

Видання містить описання досвіду ініціативи з протидії «мові ворожнечі» в українських медіа, впроваджені у 2017 році Одеською обласною організацією ВГО «Комітет виборців України» спільно з партнерами за фінансової підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини. Основу видання складають результати моніторингу українських ЗМІ на предмет використання «мови ворожнечі» - основні висновки у текстовому форматі та у вигляді інфографіки, а також практична частина. Практичний компонент результатів моніторингу складають десять практичних кейсів, які розкривають специфіку «мови ворожнечі» в ЗМІ щодо окремих об'єктів та її вплив на радикалізацію настроїв в суспільстві. Навчальний блок ініціативи представлений досвідом впровадження навчально-практичної програми з протидії «мові ворожнечі» в ЗМІ, зокрема – результатами п'яти міні-ініціатив журналістів з виявлення та протидії «мові ворожнечі» в різних сферах.

Для більш широкого використання видання у міжнародному середовищі, надано повний переклад тексту та інфографіки на англійську мову.

Підготовку та видання брошури здійснено в рамках ініціативи «Мова ворожнечі в українських ЗМІ: ідентифікація та протидія», яка реалізується Одеською обласною організацією ВГО «Комітет виборців України», за фінансової підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Погляди висловлені в цій публікації, належать виключно авторам і можуть не збігатись із офіційною позицією Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

ЗМІСТ

Вступне слово	4
«Мова ворожнечі» в українських ЗМІ: основні висновки моніторингу	5
Проблема	5
Актуальність	5
Термінологія	6
Методологія	7
Контент моніторингу	7
Проблеми законодавчого регулювання	8
Кількість «мови ворожнечі»	10
Тяжкість «мови ворожнечі»	10
Ефект цитування	11
Проблема заголовків	11
Розкриття етнічної приналежності	12
Використання інформації з соціальних мереж	13
Об'єкти мови ворожнечі	14
Вплив коментарів	18
Основні рекомендації	20
Практичні кейси «мови ворожнечі» в ЗМІ	23
«Укропи» та «ватники»: до чого може призвести «мова ворожнечі»?	23
«Битва патріархів»: вплив «мови ворожнечі» на міжконфесійні протистояння	27
«Пам'ятай Лоциновку»: спалах антиромської риторики	33
«Мова ворожнечі» як фактор ненависті до ЛГБТ спільноти	38
«Вони не нашої віри!»: біженці як об'єкт «мови ворожнечі»	43
«Мова ворожнечі» під маскою «традиційних цінностей»	49
Роми проти «мови ворожнечі»!	54
Межа між націоналізмом та ксенофобією: патріоти проти мігрантів	58
Жителі Донбасу, кримчани та внутрішні переселенці як об'єкти «мови ворожнечі»	62
Етнічний профайлінг в публікаціях ЗМІ	67
Досвід впровадження навчально-практичних програм з протидії «мові ворожнечі» в ЗМІ	72

ВСТУПНЕ СЛОВО

«Мова ворожнечі», яку продукують самостійно чи транслюють від публічних осіб засоби масової інформації, має величезний вплив на формування інформаційного простору та радикалізацію настроїв у суспільстві. Найперше, що потребує журналістська спільнота в цьому контексті — це навчання та просвіти з питань уникнення «мови ворожнечі» в публікаціях. Також це необхідність широкої відкритої дискусії щодо такої непопулярної теми та формування чіткої спільної позиції щодо недопустимості будь-яких проявів «мови ворожнечі» в ЗМІ. Це основні висновки дискусій, які відбулись в грудні 2017 року в рамках ініціативи «Мова ворожнечі» в ЗМІ: ідентифікація та протидія».

Дискусії відбулися на основі проведеного моніторингу українських засобів масової інформації, які виявили (підтвердили) основні проблеми використання «мови ворожнечі» в публікаціях різних видів медіа. За мету дослідження було поставлено не звинувачення конкретних ЗМІ у використанні «мови ворожнечі», а максимально практична демонстрація негативного впливу «мови ворожнечі» та застереження представників ЗМІ від її використання. Пріоритетом дослідження було не показати набір сухої статистики використання ЗМІ «мови ворожнечі» (хоча вона також є у вигляді інфографіки), а описати її використання та вплив у вигляді конкретних практичних кейсів.

«Мова ворожнечі» характерна не тільки для медіа, але саме матеріали ЗМІ здійснюють найбільший вплив на суспільство. З іншого боку, ЗМІ могли б стати провайдерами і взяти на себе місію та задати тон очищення нашого спілкування та інформаційного контенту від «мови ворожнечі». Але в першу чергу, необхідно усвідомити такі проблеми. Найголовніше наше завдання — поставити питання «мови ворожнечі» в ЗМІ на порядок денний, пробудити перші усвідомлені імпульси в журналістському середовищі, що цим питанням потрібно займатися.

Авторський колектив

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ МОНІТОРИНГУ

1. ПРОБЛЕМА

В сучасних умовах, одним з найбільш потужних каналів трансляції «мови ворожнечі» є засоби масової інформації та соціальні мережі. «Звикаючи до своєї роботи та сприймаючи її як повсякденне заняття, співробітники ЗМІ — журналісти та редактори — часто-густо можуть недооцінити вплив, який чинять результати їхньої роботи на аудиторію. Тим часом трансляція ЗМІ певної думки, твердження чи погляду — певним чином легітимізує їх»¹. Хоча проблема «мови ворожнечі» існує тривалий час, сьогодні вона є особливо небезпечною — через швидкість її поширення в мережі Інтернет та швидке переростання в більш жорсткі форми. І найголовніше — «мова ворожнечі» з публікацій в ЗМІ дуже швидко радикалізується та переходить на вулицю.

2. АКТУАЛЬНІСТЬ

У двадцять першому столітті міжнародна спільнота єдина у своєму прагненні побороти використання «мови ворожнечі» як вкрай негативного та небезпечного явища. 21 березня 2017 року, з нагоди відзначення Міжнародного дня боротьби за ліквідацію расової дискримінації, Верховний комісар ООН з прав людини закликав держави посилити боротьбу із «мовою ворожнечі» та злочинами, скоєними на ґрунті ненависті:

*«Держави повинні прийняти законодавство, що прямо забороняє прояв расистської ненависті, включаючи поширення ідей, що базуються на расовій перевазі або ненависті, підбурюванні до расової дискримінації та загроз або підбурюванні до насильства. Це не нападок на свободу слова, заглушення суперечливих ідей чи критики, але визнання того, що право на свободу вираження поглядів несе особливі обов'язки та відповідальність».*²

¹ Максим Буткевич, Проект «Без кордонів» Центру «Соціальна дія». Висвітлюючи етнічність і міграцію: Мова ворожнечі та інші підводні камені.

² Statement by UN High Commissioner for Human Rights Zeid Ra'ad Al Hussein International Day for the Elimination of Racial Discrimination, 21 March 2017. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21407>

Протягом 2016-2017 років, Уповноважений Верховної ради України з прав людини у своїх щорічних доповідях про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні підкреслював, що в суспільстві наростають негативні тенденції щодо проявів ксенофобії, релігійної, національної та расової нетерпимості, а також використання «мови ворожнечі». Протягом 2016 року Уповноваженим з прав людини було відкрито 18 проваджень за фактами поширення «мови ворожнечі» вітчизняними ЗМІ, посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, а також окремими радикально налаштованими організаціями. Відповідно, протягом 2017 року (станом на 12.12.2017 року), предметом реагування Уповноваженого з прав людини було вже 28 таких випадків.

Окремої уваги в даному контексті заслуговують заключні зауваження Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації, прийняті за результатами двадцять другої та двадцять третьої періодичних доповідях України 23 серпня 2016 року³. Комітет висловив свою стурбованість повідомленнями про зростання расової ненависті та дискримінаційних висловлювань в громадському дискурсі, в тому числі громадськими та політичними діячами, ЗМІ, зокрема в Інтернеті та на мітингах, спрямованих головним чином на меншини, таких як роми, особи без громадянства і біженці. Комітет рекомендував Україні вжити належних заходів для рішучого засудження і запобігання расової ненависті та дискримінаційних висловлювань в публічному дискурсі, в тому числі від громадських діячів.

Серед інших зауважень, Комітет висловив свою стурбованість повідомленнями про те, що деякі націоналістичні організації, такі як «Правий сектор», «Цивільний корпус «Азов» та «Соціал-Національна Асамблея», розвивають діяльність, яка може розглядатись як підбурювання расової ненависті та пропаганди. Також Комітет висловив занепокоєння тим, що такі організації відповідальні за насильство стосовно осіб, що належать до меншин, і не завжди притягаються до відповідальності.

3. ТЕРМІНОЛОГІЯ

В рамках дослідження, за основу було взято визначення терміну, запропоноване відомою міжнародною правозахисною організацією АРТІКЛЬ

---

³ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fUKR%2fCO%2f22-23&Lang=en

19, яка працює у сфері захисту свободи слова та боротьби із різними проявами дискримінації: «Мова ворожнечі — це будь-які вираження, яке є образливим, принижуючим, що має на меті залякування, переслідування та (або) яке розпалює насильство, ненависть або дискримінацію щодо груп, визначених певним набором характеристик»⁴.

4. МЕТОДОЛОГІЯ

Для цілей дослідження використано адаптовану методологію, розроблену російським інформаційно-аналітичним центром «СОВА»⁵. Вказаний підхід (класифікація типів «мови ворожнечі») було розроблено для використання у країнах колишнього СРСР та впроваджено у численних проектах з аналізу застосування «мови ворожнечі» аналітичними центрами Росії, Білорусії, Киргизстану, України та інших країн. В той же час, з метою виміру не лише кількісних показників застосування «мови ворожнечі» ЗМІ, але й надання оцінки ступеню та об'єму її використання, було використано метод присвоєння балів та коефіцієнтів, розроблений ініціативною групою «Журналісти за толерантність», (Білорусь)⁶.

Поєднання вказаних інструментів (класифікація ІАЦ «СОВА» та система оцінки ініціативної групи «Журналісти за толерантність») надало змогу не лише кількісно виміряти прояви «мови ворожнечі», але й проаналізувати об'єм та ступень суспільної небезпечності застосування «мови ворожнечі» та її вплив на різних рівнях. Важливим аспектом здійснення моніторингу є застереження щодо суб'єктивності. Слід враховувати, що виявлення фактів використання «мови ворожнечі» є доволі суб'єктивним та залежить від «людського фактору». Відповідно, фахівцям, які здійснювали моніторинг контенту ЗМІ, було запропоновано ставити себе на місце потенційного об'єкта «мови ворожнечі».

5. КОНТЕНТ МОНІТОРИНГУ

Для проведення якісного та кількісного аналізу випадків застосування «мови ворожнечі» в ЗМІ, було обрано два рівня ЗМІ — загальнонаціо-

4 <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/3548/ARTICLE-19-policy-on-prohibition-to-incitement.pdf>

5 <http://www.sova-center.ru/>

6 <http://gaypress.eu/wp-content/uploads/2017/03/ltogi-monitoringa-re-d.docx>

нальні та місцеві (регіональні)⁷. Відбір ЗМІ здійснювався з урахуванням рівня впливовості ЗМІ, а також враховуючи дослідження з медіа-поведінки населення.

Загалом, об'єктом дослідження став новинний контент десяти українських ЗМІ — 4 телеканали, 4 Інтернет — видання, 2 газети⁸. Новинний контент всіх ЗМІ досліджувався протягом одного року — в період 01.08.2016 — 01.08.2017. Тривалий період вивчення надав змогу якісно дослідити тенденції використання «мови ворожнечі» з боку ЗМІ з урахуванням суспільно-політичних подій, які мали місце протягом вказаного періоду.

Додатково, щодо виявлених об'єктів чи фактів використання «мови ворожнечі», використовувався інший доступний контент українських засобів масової інформації (пошук по ключовим словам), а також коментарі в он-лайн виданнях та сторінках видань в соціальних мережах. Окрім дослідження контенту ЗМІ, інформація додатково була отримана від національного омбудсмена, а також використана доступна відкрита статистика правоохоронних органів України, звіти міжнародних організацій (зокрема, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні).

6. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Законодавство України не містить чітких критеріїв визначення та ідентифікації проявів «мови ворожнечі» в інформаційному та публічному просторі. Термін «мова ворожнечі» відсутній в національному законодавстві. Окремі норми та положення законодавчих актів направлені на попередження та недопущення дискримінації та розпалювання ворожнечі за будь-якими ознаками. Залишається невирішеним питання законодавчого врегулювання притягнення до відповідальності за поширення «мови ворожнечі». Також «мова ворожнечі», як з точки зору національного законодавства, так з точки зору практик його застосування, має мінімальну суспільну небезпеку, що не відповідає фактичному стану поширення цього небезпечного явища.

---

7 На прикладі Одеської області.

8 Телеканали: «1+1» («ТСН Тиждень»), «Інтер» («Подробности недели»), «Перший міський» («Підсумки тижня»), «7 канал» («Итоги недели с Е. Крылатовой»). Он-лайн видання: «Обозреватель», «Сегодня», «048», «Думская» (щоденний новинний контент). Газети: «Одесский вестник», «АиФ» (щотижневий випуск).

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини неодноразово у своїх щорічних доповідях привертала увагу, що стаття 161 Кримінального кодексу України не є ефективним засобом протидії «мові ворожнечі». Її застосування ускладнене як самим формулюванням складу злочину, так і тим, що відкриття кримінального провадження за ознаками порушення цієї статті можливе лише в порядку приватного обвинувачення⁹. Тобто, кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате слідчим чи прокурором лише на підставі заяви потерпілого, а не за власною ініціативою.

Відповідно до статистики про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування Генеральної прокуратури України за дев'ять місяців 2017 року¹⁰ було відкрито 37 кримінальних проваджень щодо злочинів учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості й лише 2 провадження завершилися державним обвинуваченням у суді.¹¹

Одним із позитивних досягнень державної політики у сфері протидії проявам «мови ворожнечі» можна розглядати зміни 2016 року до Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Зокрема, були посилені повноваження Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення у сфері протидії «мові ворожнечі» — було надано право накладати штрафи на телерадіоорганізації і провайдерів програмної послуги за порушення галузевого законодавства паралельно з попередженням.

Крім того, у 2015 році низкою вітчизняних медійних організацій була створена Незалежна медійна рада¹². Це постійний громадський моніторинговий та консультативний орган, який створено з метою утвердження високих професійних стандартів журналістики та задля об'єктивного розгляду спірних питань та ситуацій, які виникають у інформаційному просторі України. Рада розглядає спірні ситуації щодо недотримання медійного законодавства, міжнародних стандартів висвітлення інформації у медіа, а також порушень норм журналістської етики. Незалежна

9 <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

10 http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203442

11 Треба відзначити, що вказане формулювання не відображає виключно злочини з мотивів сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, але враховує їх.

12 <http://mediarada.org.ua/>

медійна рада заснована п'ятьма провідними медійними громадськими організаціями: «Інститут Медіа Права» (з квітня 2016 року — «Центр демократії та верховенства права»), «Інститут Масової Інформації», «Інтер'юз-Україна», «Телекритика» (з квітня 2016 р. — ГО «Детектор Медіа») та «Фундація «Суспільність» та складається із 15 членів.

Окремої уваги заслуговують Національна стратегія у сфері прав людини та План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, які містять в собі положення щодо протидії «мові ворожнечі». В той же час, рівень реалізації обох документів є доволі низьким. Також, треба підкреслити, що в Україні досі відсутня державна навчальна та просвітницька програма у сфері протидії «мові ворожнечі».

7. КІЛЬКІСТЬ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Зафіксовано високий рівень використання «мови ворожнечі» українськими засобами масової інформації — найбільше он-лайн виданнями, середній показник в телеканалів, найменше «мови ворожнечі» — в друкованих ЗМІ. «Мова ворожнечі» характерна в рівній мірі як для загальнонаціональних видань, так і місцевої преси¹³. Значне занепокоєння викликає «перетікання» «мови ворожнечі» з публікацій в ЗМІ до соціальних мереж з підвищенням її тяжкості, а також прямий чи опосередкований вплив «мови ворожнечі» на радикалізацію настроїв в суспільстві та прокування конфліктів¹⁴.

8. ТЯЖКІСТЬ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Більшість зафіксованих фактів «мови ворожнечі» в ЗМІ відносяться до м'якої «мови ворожнечі». Найчастіше це створення негативного іміджу певної групи суспільства чи ствердження про моральні недоліки такої групи; згадування групи чи окремих її представників у принизливому чи образливому контексті; пряме або завуальоване ствердження того, що одна група створює незручності в існуванні іншої. Середня «мова ворожнечі» зустрічається нечасто у вигляді звинувачення певної групи у негативному впливі на суспільство чи державу; твердження про кримінальність певної територіальної чи етнічної групи, та ствердження про її

13 Детальний аналіз кількісних результатів моніторингу дивіться в інфографіці в кінці звіту.

14 Приклади таких тенденцій розкриті в 10 практичних кейсах, які додаються до звіту.

неповноцінність. Зафіксовані окремі прояви жорсткої «мови ворожнечі» представляли собою прямі чи завуальовані заклики до насильства, заклики до дискримінації.

9. ЕФЕКТ ЦИТУВАННЯ

За даними моніторингу, значна частина використання «мови ворожнечі» відбувається не в журналістських словах, а в цитуванні — виступів чи висловлюваннях політиків та чиновників. Тобто, мова йде про невміння чи небажання журналістів критично ставитись до власних стереотипів та зовнішніх джерел — коментарів експертів, виступів політиків, матеріалів інших видань, результатів досліджень тощо. Висвітлюючи позицію публічної особи, висловлену з позицій «мови ворожнечі» та не даючи власних оцінок чи коментарів — ЗМІ стає каналом трансляції чужого послання та таким чином надає площадку для поширення упереджень і ворожості.

Наприклад, видання «Аргументи і факти. Україна» в публікації «Мигранты на выход: как мир, Европа и Украина будут решать вопросы беженцев» цитує лідера Радикальної партії України Олега Ляшко: «Теперь они еще хотят, чтобы у нас беженцев было, как сирийцев в Германии, и чтобы те совершали ежедневные теракты и насильовали наших женщин. И все это ради безвиза, который, по большому счету, большинству украинцев не нужен»¹⁵.

10. ПРОБЛЕМА ЗАГОЛОВКІВ

Аби привернути увагу, багато журналістів та видань йдуть на використання гучних та яскравих провокативних заголовків та ілюстрацій (фото). Як показали результати моніторингу, в близько 60% публікацій, «мова ворожнечі» (вся або більша її частина) міститься саме в заголовковому комплексі. В той же час, така тенденція може вказувати на значний потенціал навчальних та просвітницьких заходів для журналістів та редакторів ЗМІ щодо уникнення такого підходу до підготовки публікації.

¹⁵ http://www.aif.ua/politic/world/migranty_na_vyhod_kak_mir_evropa_i_ukraina_budut_reshat_voprosy_bezhencev

Деякі приклади заголовкових конструкцій видання «Обозреватель»:

«Назло вате»: киевский волонтер показал новые фото патриотического ремонта¹⁶.

«Это сепары сделали»: в Киеве неизвестный ударил ножом бойца ОУН¹⁷.

«Это быдло хочет безвиз?» Украинцев заслужено ткнули носом¹⁸

«Шествие ватноголовых идиотов»: сеть возмутил антиукраинский митинг в Киеве¹⁹.

Були приклади, коли заголовки ЗМІ з «мовою ворожнечі» створювали чи загострювали конфлікти в суспільстві. Так, у липні 2016 року центральна міська бібліотека у м. Дніпрі в односторонньому порядку відмовила у наданні приміщення для проведення Фестивалю рівності через негативні заголовки у ЗМІ. Проблема виникла лише через використання кричущого заголовку про проведення гей параду у Дніпрі. Сама ж стаття містила анонс подій запланованих в рамках проведення Фестивалю рівності без жодного спотворення або переключення фактів.

11. РОЗКРИТТЯ ЕТНІЧНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ

В багатьох публікаціях ЗМІ дається вказівка етнічної належності підозрюваних, якщо ті належать до етнічних меншин (хоча, як правило, за скоєння злочину українцем чи росіянином, етнічна належність не вказується). Такі дії приводять до криміналізації представників цілих етнічних груп у масовій свідомості — передусім ромів та вихідців з Кавказу. Іноді, як узагальнення, йдеться про цілу соціальну групу (найчастіше «мігрантів», «нелегалів»), яку пов'язують із злочинністю, таким чином криміналізуючи її.

16 <https://www.obozrevatel.com/kiyany/life/06723-nazlo-vate-kievskij-volonter-pokazal-novyie-foto-patrioticheskogo-remonta.htm>

17 <https://www.obozrevatel.com/kiyany/crime/50186-eto-separiyi-sdelali-v-kieve-neizvestnyij-udaryl-nozhom-bojtsa-oun--opublikovanyi-video.htm>

18 <https://www.obozrevatel.com/society/21756-eto-byidlo-hochet-bezviz-ukraintsev-upreknuli-v-zasorenii-ulits.htm>

19 <https://www.obozrevatel.com/kiyany/life/35986-shestvie-vatnogolovih-idiotov-set-vozmutil-antiukrainskij-miting-v-kieve.htm>

Деякі приклади публікацій видання «048»:

*Стрельбу на Варненской устроили грузины (ФОТО)*²⁰

*Под Одессой титушки-чеченцы заблокировали сельский совет (ВИДЕО)*²¹

*В Одессе запечатлели кавказца, который вскрыл машину и забрал сумку (ВИДЕО)*²²

12. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

В багатьох випадках соціальні мережі використовуються як первинне та єдине джерело інформації, дані з якого не верифікуються. Так, без перевірки публікуються повідомлення зі сторінок чиновників, політиків, військових, експертів, громадських діячів чи навіть звичайних користувачів соціальних мереж. Як правило, така інформація береться та публікується з наєюною «мовою ворожнечі», яка іноді має досить жорстку форму та закликає до насильства чи дискримінації певних груп людей.

Наприклад, видання «Обозреватель» ретранслює низку публікацій дописів блогерів та інших користувачів соціальних мереж, які розповідають кого з проросійських активістів знайшли в соціальних мережах і як з ними необхідно поводитись. Переважно об'єктами таких «розслідувань» ставали студенти, часто із зазначенням даних про людину та її фотографіями.

*«Гнать метлой»: в соцсетях «засекли» сепаратиста «ДНР», шатающегося по территории Украины. Опубликовано фото*²³.

*«Люблю ДНР»: в сети рассказали о 16-летней поклоннице «республики» с украинским паспортом. Опубликовано фото*²⁴

²⁰ <https://www.048.ua/news/1463270>

²¹ <https://www.048.ua/news/1470903>

²² <https://www.048.ua/news/1416680>

²³ <https://www.obozrevatel.com/crime/59082-gnat-metloj-v-sotssetyah-zasekli-separatista-dnr-shatayuschegosya-po-territorii-ukrainyi.htm>

²⁴ <https://www.obozrevatel.com/society/03746-lyublyu-dnr-v-seti-rasskazali-o-16-letnej-poklonnitse-respubliki-s-ukrainskim-pasportom--opublikovanyi-foto.htm>

«В*тка из Донецка»: в сети вычислили студентку института МВД, прославляющую «ДНР»²⁵

13. ОБ'ЄКТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ

В сучасних умовах українського контексту, об'єктами «мови ворожнечі» стали групи, відмінні найчастіше за територіальним походженням, політичними та соціальними поглядами, етнічною приналежністю та гендерною ідентичністю. Найбільша кількість «мови ворожнечі» (враховуючи її тяжкість), була спрямована на проросійських прихильників та росіян, а також на національні меншини (переважно ромів та вихідців з Кавказу), жителів Донбасу, внутрішніх переселенців, мігрантів, представників ЛГБТ спільноти.

В більш м'якій формі «мова ворожнечі» присутня, коли йдеться про різних осіб за статтю (переважно щодо жінок), людей з особливими потребами, наркозалежних осіб, людей без постійного місця проживання, представників певних професій. Журналісти часто використовують такі некоректні слова як «інваліди», «бомжі», «наркомани», або акцентують на їхньому статусі в негативному контексті, розповідаючи про злочинні дії, до яких причетні такі люди.

Яскравим «збірним» прикладом об'єктів «мови ворожнечі» може слугувати стаття у виданні «ZN.UA» від 13 грудня 2016 року. Заголовок статті містить «мову ворожнечі» відразу до кількох категорій — «Українці най-більше ненавидять наркоманів, алкоголіків, циган і гомосексуалів»²⁶. Для ілюстрації статті подано також «відповідну» картинку з дискримінаційним підписом: «Толерантність українців у жодному разі не розповсюджується на циган». В той же час, в самій статті йдеться про результати досліджень щодо того, кого українці частіше не хотіли би бачити серед своїх сусідів.

---

25 <https://www.obozrevatel.com/crime/64027-vtka-iz-donetska-v-seti-vyichislili-studentku-institutu-mvd-proslavlyayuschuyu-dnr.htm>

26 https://zn.ua/UKRAINE/ukraincy-bolshe-vsego-nenavidyat-narkomanov-alkogolikov-cygan-i-gomoseksualov-269117_.html

13.1. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В РОЗРІЗІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

Російсько-українські відносини (включаючи проросійських та проукраїнських прихильників, росіян та українців, УПЦ Московського та Київського патріархату) становлять найбільшу кількість зафіксованої «мови ворожнечі». ЗМІ продовжують активно використовувати такі слова як «сепаратисти», «сепари», «ватники», «вата», «русский мир», «рашисти», «адепти русского мира», «путиністи», «колаборанти», «колоради», «кримнашисти», «совки», «москалі», «орки», «укропи», «бандеровці», «бандерлоги», «хунта», «вишиватники», «майдануті» та інші. В деяких ЗМІ навіть зустрічаються розділи (теги) під назвою «Сепаратизм».

В багатьох випадках вказані лексеми були розміщені передусім в заголовковому комплексі матеріалів. Таке їх використання свідчить не лише про активізацію маніпулятивних технологій (наприклад, привернення уваги читачів до матеріалу), а й залякування та нагнітання загрози, посилення образу ворога тощо.

Вживання таких слів та надмірна емоційність журналістських матеріалів не лише створюють негативний образ тієї чи іншої соціальної (політичної) групи та сприяють її делегітимізації у суспільстві, але і можуть поглибити розкол суспільства в Україні. Також тривожно і те, що журналістами створюється образ усього російського народу як ворогів. Це і ототожнення росіян із президентом РФ Путіним, і згадка росіян в негативному контексті.

Перегар и лицо цвета прикуривателя: французский солдат заговорил с «русским миром»²⁷

В День добровольца одесские патриоты со «стрельбой» задерживали условных сепаратистов²⁸

27 <https://www.obozrevatel.com/curious/24583-peregar-i-litso-tsveta-prikurivatelya-frantsuzskij-soldat-zagovoril-s-russkim-mirom.htm>

28 <http://dumskaya.net/news/chinovniki-v-pamyat-o-pogibshih-dobrovoltcah-voz-069702/>

В Одессе на сепаратистском автомобиле задержали избитых «ватников» (ВИДЕО)²⁹

50 оттенков веры: священник из Харьковщины оказался извращенцем и сепаратистом³⁰

13.2. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» ДО ЖИТЕЛІВ ДОНБАСУ, КРИМЧАН ТА ВНУТРІШНІХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Анексія Криму та бойові дії на Донбасі створили нові об'єкти «мови ворожнечі» в Україні — жителів Донбасу (окремих районів Донецької та Луганської областей не підконтрольних Уряду), жителів окупованого Криму та внутрішньо переміщених осіб.

В першу чергу, можна говорити про тенденційне висвітлення життя людей, які проживають у тимчасово окупованих регіонах України та некоректне вказання цих територій. Крім того, у публікаціях ЗМІ зустрічаються слова «кримнаш» тощо для образливого називання осіб, які проживають на тимчасово окупованих регіонах України. Щодо внутрішньо переміщених осіб, то часто у текстах трапляється слово «біженці» замість юридично виправданого «внутрішні переселенці». До того ж, переважає негативне поле, у якому висвітлюють життя переселенців — зазвичай, їх згадують через певні кримінальні дії.

«Пусть и негры, только не донецкие»: риелтор шокировал украинского журналиста³¹

Луганские переселенцы-мошенники выманили у граждан более двух миллионов гривен³²

---

29 <https://www.048.ua/news/1646454>

30 https://ru.tsn.ua/vypusky/tsn_tyzhden/vypusk-tsn-tizhden-za-5-marta-2017-goda-816780.html

31 <https://www.obozrevatel.com/kiyany/life/07518-pust-i-negryi-tolko-ne-donetskie-rieltor-shokiroval-ukrainskogo-zhurnalista.htm>

32 <https://www.segodnya.ua/criminal/luganskie-pereseleny-moshenniki-vymanili-u-grazhdan-bolee-dvuh-millionov-griven-964957.html>

В Харькове «турист» из Донбасса «обчищал» квартиры под видом газозвщика³³

13.3. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В МІЖЕТНІЧНІЙ СФЕРІ

Одним з напрямків використання «мови ворожнечі» в українському інформаційному просторі є пропаганда міжетнічної ворожнечі, націлена на розпалювання конфліктів щодо національних меншин та вразливих груп. Об'єктом в даному контексті виступають етнічні групи, стосовно яких журналісти подекуди дозволяють використовувати негативно-оцінні характеристики, навішувати «ворожі» ярлики (передусім це роми та вихідці з Кавказу). Найбільш яскравим прикладом «мови ворожнечі» щодо ромів стала антиромська інформаційна кампанія у серпні — вересні 2016 року, після трагічного інциденту з вбивством місцевої дівчинки та наступними ромськими погромами в селі Лощинівка на Одещині. В своїх матеріалах, журналісти, зокрема, вказують національність підозрюваного (в більшості випадків без рішення суду прямо називають його вбивцем та гвалтівником); використовують образливу та стереотипну назву «циган»; протиставляють ромську громаду місцевим жителям чи іншим національностям.

Стосовно «мови ворожнечі» по відношенню до мігрантів, найбільш частим є неетичне використання слова «нелегали» замість рекомендованого міжнародними правозахисними організаціями вислову «мігранти без документів», а також криміналізація цієї групи.

На Закарпатъе со стрельбой задержали нелегалов из Африки³⁴

13.4. ЛГБТ СПІЛЬНОТА ЯК ОБ'ЄКТ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Значна частина «мови ворожнечі» щодо представників ЛГБТ — спільноти торкалась висвітлення у ЗМІ публічних акцій цієї спільноти (чи за її участі) — таких як Марші рівності, фестивалі квір-культури та гей-прайди. Що характерно, марші рівності в багатьох ЗМІ зводились та подавались виключно як гей-паради. Відповідно, навіть таким чином

³³ <http://www.segodnya.ua/regions/kharkov/v-harkove-turist-iz-donbassa-obchishchal-kvartiry-pod-vidom-gazovshchika-758270.html>

³⁴ <https://www.segodnya.ua/regions/lvov/na-zakarpate-so-strelboy-zaderzhali-negalov-iz-afriki-781639.html>

³⁴ <https://www.segodnya.ua/regions/lvov/na-zakarpate-so-strelboy-zaderzhali-negalov-iz-afriki-781639.html>

формувалось відповідне ставлення — адже одна річ це парад (розвага, гуляння) чи прайд (у перекладі з англійської — гордість, повага). Окремим аспектом необхідно виділити «мову ворожнечі», яку ретрансльовано з позиції деяких конфесій.

Позиція церкви: Грехи, которые не вынесет земля. В воскресенье в Киеве состоялся парад представителей сексуальных меньшинств³⁵

В той же час, необхідно відмітити позицію солідарності та підтримки проведення Прайдів з боку редакцій деяких ЗМІ. Наприклад, видання «Думська» не лише толерантно висвітлювало тему проведення Одеського прайду, але і виступило з заявою підтримки.

«ОдессаПрайд»: мы против насилия и угроз, мы требуем обеспечить безопасность наших сограждан! «Думская» официально солидаризируется с фестивалем «ОдессаПрайд» и призывает коллег поступить так же. Мы тоже участники! Мы — граждане!»³⁶

Також яскравим прикладом є відео-сюжет «1+1» щодо Маршу Рівності у Києві, який збалансовано висвітлює дві протилежні думки та прямо засуджує застосування насилля до опонентів та прояви дискримінації³⁷

14. ВПЛИВ КОМЕНТАРІВ

Можливість коментувати публікацію в ЗМІ вимагає наявності в редакції дієвої стратегії модерації читачьких коментарів, оскільки саме в коментарях може активно використовуватись «мова ворожнечі». Як показали результати моніторингу, існують різні підходи до вирішення вказаної проблеми: — відмова від коментарів; — надання можливості коментувати у соціальних мережах; — модерування коментарів (ретельно — кожний коментар; довільно — у разі скарг читачів; змішаний — залучаючи користувачів); — відсутність модерації.

35 http://www.aif.ua/society/people/poziciya_cerkvi_grehi_kotorye_ne_vyneset_zemlya

36 <http://dumskaya.net/news/odessaprayd-my-protiv-nasiliya-i-ugroz-my-trebye-061327/>

37 https://ru.tsn.ua/vypusky/tsn_tyzhden/vypusk-tsn-tizhden-za-18-iyunya-2017-goda-880220.html

Висновки моніторингу говорять про те, що в контексті сучасних соціально-політичних умов, відсутність дієвої стратегії модерації читацьких коментарів може призвести до активного використання «мови ворожнечі», навіть у разі збалансованого висвітлення інформації з боку редакції. Якщо ж в основній публікації все ж наявна «мова ворожнечі», то коментарі читачів завжди носять більш жорстку форму «мови ворожнечі». Але «мова ворожнечі» не лише породжує агресію та злість, а й може підштовхувати до відповідних агресивних дій і багато коментарів до них закликають (в тому числі заклики до фізичної розправи).

Приклад 1. Публікація «В Одессе поймали сепаратиста, разыскиваемого за убийство»³⁸.

Коментарі: Вата, покажите хоть одного нормального из ваших! Это логично, за быдло-идею топят сплошь маргиналы. Но хоть одним интеллигентным лицом на представительские нужды можно было за столько лет разжиться? Одно ж бычьё и наркоманьё...

Приклад 2. Публікація «Под Одессой спецназ «ношмарит» вьетнамских нелегалов»³⁹.

Коментарі: Давно пора было провести зачистки от нелегалов. Мало того, что они не платят налоги за свою деятельность, так и их деятельность — преступная! Контрафакт, контрабанда, наркотики, валютные махинации, торговля людьми и т.д.!!! И это касается не только вьетнамцев....

Приклад 3. Публікація «ОБСЕ призывает украинские власти обеспечить компенсацию семьям, чье имущество пострадало при погромах в Лощиновке»⁴⁰.

Коментарі: Цыгане пусть благодарят Всевышнего что ноги унесли.... Однако 99% цыган — это народ паразит. Их занятие — торговля наркотиками, кражи, скупка краденого, контрабанда. Пусть меня в данном

38 <http://dumskaya.net/news/v-odesse-poyмали-separatista-razyskivaemogo-za-u-071099/>

39 <https://www.048.ua/news/1599315>

40 <http://dumskaya.net/news/obse-prizyvaet-ukrainskie-vlasti-obespechit-komp-062245/>

случає посчитають нацистом, но наша планета Земля, абсолютно нічого не втратить якщо завтра цыгане просто исчезнут.

15. ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Активна діяльність в сфері протидії «мові ворожнечі» в матеріалах ЗМІ органів державної влади, активність громадянського суспільства та свідомі позиції власників і творчих колективів ЗМІ;
- запровадження у нормативно-правових актах поняття «мова ворожнечі» та відповідальність за її використання, а також суміжних законодавчих новацій на основі рекомендацій ООН та Ради Європи;
- розробка чітких критеріїв кваліфікації «мови ворожнечі» у повідомленнях ЗМІ;
- активна діяльність органів саморегуляції ЗМІ та ведення системного моніторингу проявів «мови ворожнечі» (включаючи використання цифрових технологій в режимі реального часу);
- широка навчальна та просвітницька діяльність держави, громадських організацій та міжнародних організацій (як на рівні професійної журналістики, так і в навчальних установах).

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

"МОВА ВОРОЖНЕЧІ"

Зафіксовано **1838** фактів «мови ворожнечі»

- 1+1
- Інтер
- Перший міський
- 7 канал

- Обозреватель
- Сегодня
- 048
- Думская

- Одеський вестник
- АиФ

МЕДІА

01.08.2016 – 01.08.2017

- Більше 250 телевізійних випусків
- Більше 30000 он-лайн публікацій
- Більше 100 випусків газет

КОНТЕНТ

"МОВА ВОРОЖНЕЧІ" ПРИСУТНЯ

- 65% - НАЦІОНАЛЬНІ ЗМІ
- 35% - МІСЦЕВІ ЗМІ

- 86% - ОН-ЛАЙН ЗМІ
- 12% - ТБ
- 2% - ГАЗЕТИ

"МОВА ВОРОЖНЕЧІ" В СЕРЕДНЬОМУ

- Кожна 18 он-лайн публікація містила «мову ворожнечі»

- Кожен випуск підсумкових ТВ-новин містив «мову ворожнечі»

- Кожен 6-й номер газети містив «мову ворожнечі»

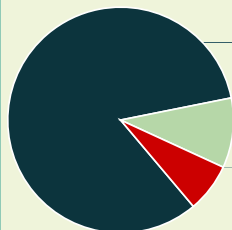
РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

"МОВА ВОРОЖНЕЧІ"

Найбільше: **1064** українсько-російські відносини

ХАРАКТЕР "МОВИ ВОРОЖНЕЧІ"

- 83% - М'ЯКА
- 10% - ЖОРСТКА
- 7% - СЕРЕДНЯ

● АКТИВІСТИ:
ПРОУКРАЇНСЬКІ - 5,6 %
ПРОРОСІЙСЬКІ - 36,3%

● ГРОМАДЯНИ:
УКРАЇНЦІ - 1,5%
РОСІЯНИ (РОСІЯ) - 38,9%

● ЦЕРКВА:
УПЦ (КП) - 1%
УПЦ (МП), РПЦ - 4%

ОБ'ЄКТИ "МОВИ ВОРОЖНЕЧІ"

- Російсько-українські відносини – 57,8%
- Національні, етнічні меншини – 8,4%
- Роми – 4,6%
- Люди без визначеного місця проживання – 4,2%
- Люди з інвалідністю - 3,9%
- Жінки – 3,6%
- Мешканці Донбасу, кримчани – 2,7%
- Люди з наркотичною та алкогольною залежністю – 2,3%
- Представники ЛГБТ спільноти – 1,5%
- Мігранти, біженці – 1,5%
- Внутрішньо переміщені особи – 1,3%
- Священники, віруючі – 1,1%

ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» В ЗМІ

1. «УКРОПИ» ТА «ВАТНИКИ»: ДО ЧОГО МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ «МОВА ВОРОЖНЕЧІ»?

Використання «мови ворожнечі» до політичних опонентів, опозиційних політиків, громадських організацій та громадських активістів лише посилює протистояння в суспільстві та створює загрозу для свободи слова та плюралізму думок.

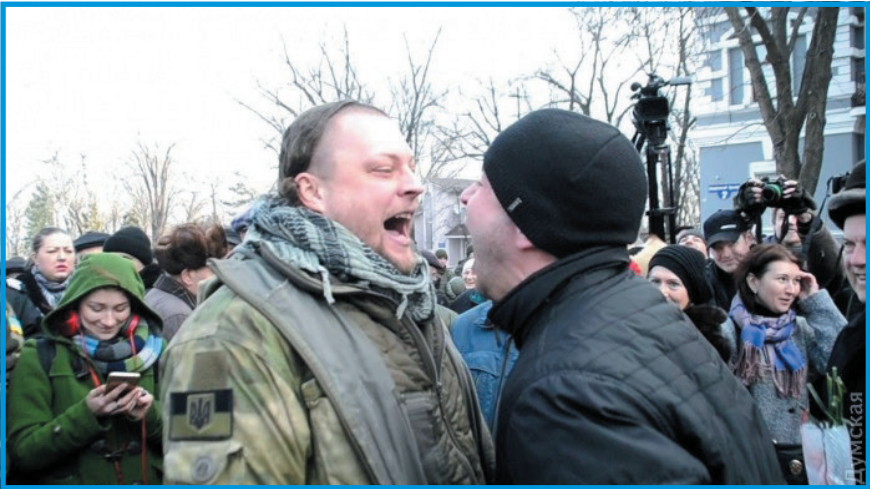

Фото Думська

Починаючи з 2013-2014 років, українські політики, громадські діячі та ЗМІ почали все ширше використовувати «мову ворожнечі» як щодо прихильників федералізації України та противників євроінтеграції, так і щодо їх опонентів. Деякі ЗМІ навіть структурували довідник новітніх висловів щодо політичних опонентів (збірка містить більше 30 висловів як щодо прихильників єдності України, так й щодо їх політичних опонентів)⁴¹:

Укропи, укри — зневажлива назва українців та прихильників єдності України. Використовується в російській пропаганді.

41 https://24tv.ua/ukropi_vatniki_ta_shhe_30_novitnih_sliv_n563072

Ватники — росіяни та українці, які активно підтримують ідею «руського міра» та величі радянського минулого. Назва пішла від теплового одягу радянських людей. Сукупність ватників називають «ватною».

Русскій мір — ідея відновлення російськоцентричного впливу на всі території колишнього Радянського Союзу.

Вишиватники — антипод ватників, захоплюються «шароварщиною».

Колоради — прихильники федералізації України та сепаратизму, які носять георгіївську стрічку.

Сепари — мешканці України, які підтримують відділення східних та південних областей країни. Зокрема, сепарами називають мешканців Луганської та Донецької області, які активно підтримують дії ополченців та терористичних угруповань в зоні АТО.

В той час, як самі журналісти визнають, що надмірна емоційність журналістських матеріалів і вживання таких слів як «ватники», «бандерівці», «рашисти» та інших може поглибити розкол суспільства в Україні⁴², деякі ЗМІ продовжують активно використовувати зазначені терміни з метою створення негативного образу тієї чи іншої соціальної або політичної групи та її делегітимізації у суспільстві.

Ось лише декілька прикладів, як українські ЗМІ використовують «мову ворожнечі» з метою дискредитації тієї чи іншої соціальної групи:

*Ватник у футболці з Путіним нарвався на ветерана АТО: фото*⁴³.

*Завтра. Всі сепари Києва. В одному місці*⁴⁴.

*Невдячні майданути: в Києве иницируют травлю телеканала «Интер»*⁴⁵.

---

42 http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/unikannya_movi_vorozhnechi_nablizit_mir/

43 <https://znaj.ua/society/vatnyk-u-futbolci-z-putiny-m-narvavsya-na-veterana-ato-foto>

44 https://censor.net.ua/blogs/6194/zavtra_vs_separi_kiva_v_odnomu_mst

45 <http://antifashist.com/item/nevdyachn%D1%96-majdanut%D1%96-v-kiieve-iniciiruyut-travlyu-telekanala-inter.html>

Одним із найбільш активних центрів політичного протистояння між прихильниками та противниками євроінтеграції України залишається Одеса. Трагічні події 2 травня 2014 року, в результаті яких загинуло 48 осіб й більше 250 осіб зазнало тілесних ушкоджень різної ступені тяжкості, розкололи місцевих жителів на два табори. Публікації в засобах масової інформації з використанням «мови ворожнечі» лише поглиблюють такий розкол:

«Сепаратистський шабаш»: Прихильники «руського мира» скандували «Одеса — російське місто»⁴⁶.

Мнение: прокуратура затягивает процесс по делу 2 мая, опасаясь гнева «майдановцев»⁴⁷.

Одесские коммунисты-сепаратисты публично наплевали на законы Украины⁴⁸.

В Одессе на Куликовом поле будут вычислять сепаратистов и «ватников»⁴⁹.

Влітку 2016 року так звані «патріоти» вирішили провести показові акції насилля щодо осіб, які відкрито використовували георгіївські стрічки як символ проросійського руху — так званий флеш-моб «Передай привіт сепаратисту»⁵⁰. При цьому необхідно підкреслити, що лише з 15 червня 2017 року набув чинності закон про заборону на носіння та пропаганду георгіївської стрічки. До цього часу, публічне використання даної стрічки, незважаючи на публічне засудження з боку окремих високопосадовців та частини суспільства, не було порушенням закону.

«Передай привіт сепаратисту: В Одесі провчили любителя «руського мира», пошкодивши його авто (фото)» — із такою назвою вийшла стат-

46 <http://patrioty.org.ua/blogs/separatystskiy-shabash-prykhlynyky-russkoho-myra-skanduvaly-odesa--rosiiske-misto-video-171599.html>

47 http://timer-odessa.net/news/mnenie_prokuratura_zatyagivaet_protsess_po_delu_2_maya_opasayas_gneva_maydanovtsev_809.html

48 <https://www.048.ua/news/1462486>

49 <https://www.048.ua/news/1639009>

50 <https://www.facebook.com/sternenko/posts/1775072996102375>

тя у виданні *Патріоти України*.⁵¹ Ось як описують журналісти видання згадані події: «Невідомі особи в Одесі добряче попрацювали над «тюнінгом» проросійського гостя із Запоріжжя, який мав необережність приїхати в місто з георгіївською стрічкою за лобовим склом. Подряпаний капот і спущені колеса — тану ціну заплатив за свої антиукраїнські симпатії власник авто».

Доволі часто об'єктами «мови ворожнечі» з боку ЗМІ стають не лише знеособлені прихильники федералізації, але й конкретні особи — лідери цих політичних чи соціальних рухів:

— «Заявленним організатором шабаша являється Морис Ибрагим, любитель чекистов и просто сепар» — цитує лідера одеської організації «Правий сектор» С. Стерненко видання *Обозреватель*⁵².

— «Понимаю: для кого-то 50 или 100 полусумасшедших пенсионеров, организованных карикатурным лидером Морисом Ибрагимом, скандирующие: «Донбасс, мы с тобой», утверждающие на камеры, что Крым, по их мнению «российский», и т. д. — не проблема, но мое мнение другое» — написав одеський журналіст у статті **«Ватное» обострение в Одессе: почему местная власть прогибается под сепаратистов?**⁵³

З огляду на таку подачу інформації у ЗМІ та з боку націоналістичних організацій, не дивно, що 25 січня 2015 року невідомі скоїли напад на М. Ібрагіма та нанесли йому тілесні ушкодження: розбили голову та пошкодили обличчя.⁵⁴ Більш того, у вересні того ж року, одразу після спільного ефіру із політичними опонентами на місцевому телеканалі щодо декомунізації, Ібрагім зазнав ще одного нападу — невідомий чоловік забризгав йому обличчя з газового балончика та вдарив ногою⁵⁵.

51 <http://patrioty.org.ua/society/peredai-pryvit-separatystu-v-odesi-provchyly-liubytelia-russkohomyra-poshkodyvshy-ioho-avto-foto-131193.html>

52 <https://www.obozrevatel.com/society/75938-von-iz-odessyi-banderovskie-besy-na-alley-slavyi-proshel-miting-vatnkov.htm>

53 https://24tv.ua/ru/vatnoe_obostrenie_v_odesse_pochemu_mestnaya_vlast_proginaetsya_pod_separatistov_n805514

54 <http://otkat.od.ua/pomoshniku-deputata-odesskogo-gorsoveta-razbili-golovu-armaturoj/>

55 <https://youtu.be/HGfMCIV7MXY>

Ось як прокоментував останній напад голова ВО «Свобода» К. Василець: «З огляду на те, що він, як кажуть в народі зараз, останній оплот сепаратизму, я вам скажу, що він ще напевно легко відбудеться, тому що з ним наслідки могли бути набагато гірше. Якщо не лицемірити, то я абсолютно не засуджую те, що зробили, так звані, невідомі патріоти»⁵⁶.

Фото 048.ua

Напади на Ібрагіма через його політичні погляди продовжились й у 2017 році. 9 травня 2017 року, неподалік від пам'ятника Невідомому матросу, група так званих «патріотів» познущалась над М. Ібрагімом та силоміць поставила на коліна, фіксуючи свої дії на відео. Після цього поліція відвела Ібрагіма вбік.⁵⁷ Жоден з нападників не був затриманий правоохоронними органами.

2. «БИТВА ПАТРІАРХІВ»: ВПЛИВ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» НА МІЖКОНФЕСІЙНІ ПРОТИСТОЯННЯ

Як розрізнити використання «мови ворожнечі» при висвітленні релігійних питань та виокремити її від свободи слова та права на свободу віросповідання? Як впливає «мова ворожнечі» на релігійні та міжконфесійні конфлікти в Україні?

⁵⁶ <http://1tv.od.ua/news/9589>

⁵⁷ <https://www.048.ua/news/1646781>

Фото Аностроф.

Міжнародні органи з захисту прав людини неодноразово підкреслювали, що «мова ворожнечі» не може виправдовуватись правом на свободу вираження поглядів⁵⁸. У 2017 році Європейський суд з справ людини відхилив заяву Фуада Белькасема, лідера та прес-секретаря організації «Sharia4Belgium», яку було розпущено в 2012 році, щодо притягнення його до кримінальної відповідальності за підбурювання до дискримінації, ненависті та насильства в зв'язку з коментарями, зробленими на відео YouTube, щодо немусульман. Суд зазначив, що в своїх зауваженнях Белькасем закликав глядачів перемогти немусульман, провчити їх та боротися з ними.

На жаль, в Україні у зв'язку із окупацією Криму та збройною агресією на Сході, посилилась тривожна тенденція зростання радикальних поглядів та використання «мови ворожнечі» у ЗМІ щодо російсько-українських відносин. Одночасно з цим суттєво зросла кількість публікацій у ЗМІ з використанням «мови ворожнечі» на ґрунті релігії. Особливого розмаху набуло використання «мови ворожнечі» проти Української православної церкви Московського Патріархату (УПЦ МП):

58 Рішення ЄСПЛ *Belkacem v Belgium* [2017], No 34367/14

*Московские попы запрещают украинский язык в Украине*⁵⁹

*«Русский мир» vs українська церква: як наступають московські попи*⁶⁰

*Московські попи агітують проти мобілізації*⁶¹

*Як вигнати із Лаври московських попів*⁶²

Активне поширення «мови ворожнечі» у 2014-2015 роках сприяло й фізичному протистоянню релігійних громад. У 2015 році Уповноважений Верховної ради з прав людини звітував про 7 звернень щодо міжконфесійних конфліктів православних християн на території Рівненської, Тернопільської та Волинської областей.⁶³ В той же час, Уповноважений підкреслив, що протягом 2015 року відбулося близько 100 переходів, у тому числі здійснених під тиском, релігійних громад УПЦ під юрисдикцію УПЦ КП.

Деякі ЗМІ завзято інформували суспільство про вказані конфлікти між релігійними громадами із використанням «мови ворожнечі», в тому числі щодо Української православної церкви Київського патріархату та Української греко-католицької церкви:

*«Правий сектор» допомагає православним громадам переходити до Української Церкви*⁶⁴.

*Московські попи скаржаться на утиски на Тернопіллі*⁶⁵.

59 https://beztabu.net/moskovskie-popy-nazvali-eretikami-vseh-kto-molitsya-na-ukrainskom-yazyke_n23442

60 https://24tv.ua/ru/russkij_mir_vs_ukrainskaja_cerkov_kak_nastupajut_moskovskie_popy_n868649

61 <http://day.kyiv.ua/uk/blog/politika/moskovski-popi-agituyut-proti-mobilizaciji>

62 http://vgolos.com.ua/articles/yak_vygnaty_iz_lavry_moskovskiyh_popiv_229802.html

63 http://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Dopovid_2016_final.pdf

64 <https://pravyysektor.info/borotba/pravyi-sektor-dopomagaye-pravoslavnym-gromadam-perehodyty-do-ukrayinskoyi-cerkvy>

65 <http://www.gazeta-misto.te.ua/moskovski-pop/>

Парафіяни села Солонів вигнали московського попа і позбулися російської Церкви⁶⁶.

*Радикали: Храм в Коломиї ми забираємо. Це — наша хата!*⁶⁷.

Директор департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України Андрій Юраш в інтерв'ю «Детектор медіа» пояснив використання «мови ворожнечі» у релігійних питаннях наступним чином: «Я в жодному випадку не виправдовую використання мови ворожнечі, але можу пояснити, чому вона є розвиненою у стосунках, у риторичі в офіційних заявах і виступах багатьох церковних діячів. Через військові дії наше суспільство досить радикалізувалося, воно наразі значно більше рішучо ставить ті питання, які на порядку денному стояли вже не одне десятиріччя, але не знаходили вирішення».⁶⁸

Фото Galka.if.ua

66 <http://volyn.rivne.com/ua/3356>

67 <http://uoj.org.ua/novosti/sobytiya/radikali-khram-v-kolomii-mi-zabira-mo-tse-nasha-khata-video>

68 <http://detector.media/infospace/article/123168/2017-02-15-andrii-yurash-odnieyu-z-prichin-movi-vorozhnechi-e-stereotipne-mislennya/>

Чи є радикалізація суспільства виправданням до використання «мови ворожнечі» та релігійної нетерпимості? Незважаючи на міжнародне право, яке гарантує свободу думки, совісті, релігії та переконань⁶⁹, в Україні й досі не існує ефективних засобів правового захисту проти нетерпимості або дискримінації на основі релігії або переконань, в тому числі й з протидії «мови ворожнечі».

Практика використання «мови ворожнечі» в міжконфесійній сфері залишається актуальною й у 2017 році:

«Геть московських попів з Галичини!» — у мережі набуває популярності Фейсбук-спільнота проти УПЦ МП⁷⁰.

Московські попи стають партійними⁷¹.

«Геть московського попа». У Франківську протестують проти церкви Московського Патріархату⁷².

В аспекті поглиблення конфліктів окремої уваги заслуговує використання «мови ворожнечі» щодо мусульман з боку ЗМІ. На даний час можна говорити про існування двох протилежних підходів. На тимчасово окупованій території АР Крим доволі поширеним є використання «мови ворожнечі» щодо мусульман в контексті негативного висвітлення діяльності кримських татар та їх невизнання окупації Криму.

Ислам в Крыму: вчера и сегодня. Вызовы и угрозы мусульманской общине Крыма исходят извне⁷³.

Крым российский: проблемы, угрозы и вызовы⁷⁴

69 Наприклад, Резолюція Генеральної асамблеї ООН від 23 грудня 1993 року. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r128.htm>

70 https://gazeta.ua/articles/regions/_get-moskovskih-popiv-z-galichini-u-merezhi-nabuvaye-populyarnosti-fejsbukspilnota-proti-upc-mp/796183

71 <http://www.chas.cv.ua/40750-moskovsk-popi-stayut-partynimi.html>

72 <http://www.galka.if.ua/get-moskovskogo-popa-u-frankivsku-protestuyut-proti-tserkvi-moskovskogo-patriarhatu-foto/>

73 <http://svpressa.ru/politic/article/139735/>

74 <https://www.geopolitica.ru/article/krym-rossiyskiy-problemy-ugrozy-i-vyzovy>

В той час, як окупаційна влада проводить репресії щодо мусульманської общини кримських татар⁷⁵, у вказаних та подібних публікаціях медіа вказують на існування «реальної» загрози мешканцям Криму з боку мусульманської общини (переважно складається з кримських татар), проводячи паралелі між мусульманами та терористами й сектантами.

В той же час, аналіз українських ЗМІ на даний час свідчить про переважну збалансованість журналістських матеріалів при висвітленні цих питань:

Шана різноманіттю: Як це — прийняти іслам та носити хіджаб⁷⁶.

Муфтий України: Наш джихад — это трудиться для блага всего общества⁷⁷.

Таким чином, відсутність в Україні ефективних механізмів боротьби з «мовою ворожнечі» вкрай ускладнює можливості її викорінення в медіа просторі, особливо щодо релігійних та міжконфесійних стосунків. Міжнародні та національні експерти, в тому числі й Уповноважений з прав людини Верховної ради України, неодноразово закликали внести відповідні зміни до національного законодавства з метою врегулювання вказаної проблеми. Слід відмітити, що мова йде не лише про кримінальну відповідальність, а й про адміністративну й цивільну відповідальність за використання та поширення «мови ворожнечі».

Більш того, важливою складовою у боротьбі із «мовою ворожнечі», особливо в релігійній сфері, є проведення публічних освітніх та просвітницьких кампаній серед широких верств населення. Це той сегмент, якому майже не приділяється належної уваги з боки держави. Наразі залишається лише сподіватись, що здоровий глузд та прихильність до демократичних цінностей та прав людини з боку українського суспіль-

---

75 http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf

76 <https://life.pravda.com.ua/projects/riznomanittya/2017/05/19/224271/>

77 <https://www.segodnya.ua/ukraine/muftiy-ukrainy-nash-dzhihad-eto-truditsya-dlya-bлага-vsego-obshchestva-710815.html>

ства переможуть бажання поширити нетерпимість та посіяти ворожнечу серед релігійних громад.

3. «ПАМ'ЯТАЙ ЛОЩИНОВКУ»: СПАЛАХ АНТИРОМСЬКОЇ РИТОРИКИ

Публічна «мова ворожнечі», особливо в матеріалах засобів масової інформації, дуже небезпечна в міжетнічній сфері. Безконтрольне використання «мови ворожнечі» в ЗМІ після конфлікту в селі Лощинівка на Одещині стало однією з причин розпалювання антиромської риторики.

Фото CITY

27 серпня 2016 року в селі Лощинівка Ізмаїльського району на Одещині відбулися погроми будинків ромських родин і примусове виселення ромів з території села. Погромам передувала трагедія — вбивство дитини і затримання підозрюваного, місцевого жителя (наполовину рома). Конфлікт в Лощинівці показав величезне за масштабами використання «мови ворожнечі» з боку місцевих чиновників та особливо засобів масової інформації.

Побіжний аналіз публікацій після конфлікту в Лощинівці, виявив більше 40 матеріалів в рейтингових ЗМІ місцевого, регіонального та центрального рівня, що містять «мову ворожнечі». В своїх матеріалах, журналісти, зокрема, вказують національність підозрюваного (в більшості випадків без рішення суду прямо називають його вбивцем та ґвалтівником); ви-

користуються образливою та стереотипною назвою «циган»; протиставляють ромську громаду місцевим жителям чи іншим національностям.

Більшість публікацій рясніла такими заголовками:

«Цыган убил 9-летнюю девочку отверткой»⁷⁸.

«Цыган изнасиловал и убил 9-летнюю девочку в Одесской области, люди громят общину (ФОТО+ВИДЕО)»⁷⁹.

«На Одещині циган згвалтував і вбив 9-річну дитину, у селі заворушення (ФОТО, ВІДЕО)»⁸⁰.

Цыгане табором бегут с деревни в Одесской области, где местные жители устроили народную месть в ответ на убийство маленькой девочки (ВИДЕО)⁸¹.

Низка загальнонаціональних та регіональних ЗМІ⁸², висвітлюючи цей інцидент, дотримувались позиції прихованого або відкритого співчуття учасникам погрому, поширювали неперевірену інформацію, оперуючи не фактами, а стереотипами щодо однієї сторони протистояння. Зокрема, вказували на приналежність підозрюваного до ромської національності та посилались на неперевірену інформацію щодо наявності в селі нарко-притону, організованого місцевою ромською спільнотою.

До проявів «мови ворожнечі» в даному випадку також можна віднести публічні заяви офіційних посадових осіб, зокрема коментарі чинного на той час голови Одеської обласної адміністрації М.Саакашвілі. В ході брифінгу, він так прокоментував події: «Я повністю поділяю обурення

---

78 <http://kp.ua/incidents/549211-tsyhan-ubyl-9-letnuiui-devochku-otvertkoi>

79 http://news.eizvestia.com/news_incidents/full/463-cygan-iznasiloval-i-ubil-9-letnyuyu-devochku-v-odesskoj-oblasti-lyudi-gromyat-obshhinu-fotovideo?adv=ex

80 <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1593001/>

81 <http://agrimpasa.com/cygane-taborom-begut-s-derevni-v-odesskoj-oblasti-gde-mestnye-zhiteli-ustroili-narodnyu-mest-v-otvet-na-ubijstvo-malenkoj-devochki-video.html>

82 <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/28/7118910/> <http://fakty.ictv.ua/ua/proisshestvi-ja/20160828-1593013/> <http://bessarabiainform.com/2016/08/izmailskij-r-n-iz-za-ubijstva-rebenka-v-loshhinovke-mestnye-zhiteli-krushili-tsyganskie-doma/>

всіх жителів Лощинівки. Я туди направив голову УВС (поліції). Там реально притон, там масова торгівля наркотиками, якою займаються ці асоціальні елементи»⁸³.

В цьому аспекті також необхідно відмітити рішення органів місцевої влади, що публічно зайняли позицію захисту тих, хто здійснив самосуд над ромською спільнотою; прямі дії (формування пікетів, протестних груп) членів окремих суспільно-політичних рухів радикального спрямування, зокрема, активістів Цивільного корпусу «Азов»⁸⁴.

Показово, що конфлікт в селі Лощинівка був підхоплений російськими ЗМІ, які застосовували «мову ворожнечі» як головний інструмент інформування про цю подію. Так, активізувались зусилля деяких проросійських регіональних інформаційних ресурсів щодо нагнітання антиромської нетерпимості в українському суспільстві, панічних настроїв щодо зростання етнічної злочинності серед ромів та інших національностей⁸⁵.

Самі ж роми просять не звинувачувати цілий народ за злочини однієї людини. Так, студенти Ромського освітнього фонду запустили в соціальних мережах акцію в підтримку національності. Молоді люди опублікували свої фотографії з надписом «Я — ром, а не злочинець!» в соціальних мережах і закликають всіх небайдужих підтримувати акцію. «Ми в жодному разі не підтримуємо здійснення злочинів, і якщо в Лощиновці були або є проблеми, то їх повинні вирішити правоохоронні органи в рамках законодавства. Але ми проти автоматичного обвинувачення представників національних меншин через злочини конкретних людей», — пояснив ініціатор флеш-мобу, керівник IT- управління Львівської міської ради Іван Коржов⁸⁶.

Можна припустити, що таке широке застосування в ЗМІ «мови ворожнечі» спровокувало та провокує надалі конкретні антиромські виступи.

83 <http://ua.112.ua/suspilstvo/saakashvili-pidtrymav-pohromy-romiv-v-loshchynivtsi-tam-realno-pryton-334761.html>

84 <http://azov.press/ukr/protistoyannya-v-seli-loschinivka-triva-zhiteli-formuyuyut-zagoni-samooboroni>

85 <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mova-8e1e2.pdf>

86 <https://www.obozrevatel.com/crime/49102-bunt-pod-odessoj-romyi-splotilis-i-potrebovali-ostanovit-unizheniya.htm>

Наприклад, сім'ї ромів, які вимушені були залишити Лощинівку, відмовляються приймати в інших населених пунктах та відносяться до них як до злочинців.

Після подій в Лошиновці, в Одесі з'явилися плакати в громадських місцях з закликами до ромських погромів. Про такі листівки стало відомо з соціальних мереж. Вони містили образливі для людей ромського походження зображення та тексти: «Цигани — злочинці і вбивці. Цигани — мафія. Пам'ятай Лощинівку».

Фото з Facebook

Антиромська риторика активно перейшла і в соціальні мережі. Зокрема, в Одесі прихильники ультраправої організації «Сокіл» закликали перехожих уникати контактів з представниками ромської національності, називаючи їх «паразитами суспільства». Про це пише одеське видання «Думська», а також сама організація повідомляє про свою акцію на сторінці у Фейсбук. Активісти організації поширюють листівки, в яких містяться погрози на адресу згаданої етнічної групи. «Мова йде за представників

ромської культури — циган. Останнім часом вони є учасниками сутичок з місцевими та гостями міста. Цигани є переносниками різних хвороб і розсадником повної антисанітарії. Під час акції націоналісти спілкувались з перехожими та радили уникати будь-які контакти з паразитами суспільства», — йдеться у повідомленні «Сокола» у Facebook⁸⁷.

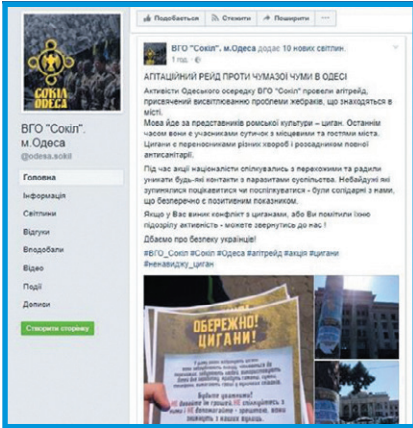

Фото з Facebook

З приводу розповсюдження таких листівок, Коаліція ромських неурядових громадських організацій України «Стратегія 2020» 27 липня 2017 року звернулася до Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Валерії Лутковської. Метою такою звернення стало прагнення попередити випадки розповсюдження в Україні інформації, що сприяє дискримінаційному ворожому ставленню до ромської громади. «Факти розповсюдження не підтверджені, але така організація існує. Які вона має мотиви виставляти це в Інтернеті, з'ясовує СБУ. Ми звернулися до Омбудсмена, щоб проаналізувати і з'ясувати причини дискримінації ромів, а також запобігти таким випадкам», — пояснив керівник Коаліції ромських НУО Володимир Кондур⁸⁸.

Говорячи про протидію дискримінації в контексті антиромських погромів в Лоцинівці, директорка Ромської програмної ініціативи Міжнародного

87 https://humanrights.org.ua/material/ultrapravij_sokol_proviv_v_odesi_antiromskij_agitrejd

88 <http://legalspace.org.ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/10090-hromadski-aktyvisty-prosiat-ombudsmena-vziaty-na-kontrol-pytannia-shchodo-zakhystu-prav-romiv>

фонду «Відродження» Ольга Жмурко висловила таку думку: «Часто, говорячи про жертв дискримінації, про те, в чому програє дискримінована меншина, ми замало розмірковуємо, в чому ж програє від дискримінації більшість?.. У випадку з Лощинівкою більшість прогала в тому, що всі попередні роки, коли цей конфлікт лише назривав, ніхто не говорив про інклюзію, ніхто не намагався знайти діалог. Мій меседж сьогодні полягає в тому, щоб ми, розмірковуючи про вразливі, дискриміновані групи, розуміли, що насправді в інтересах більшості, заради благополучного і безпечного співжиття абсолютно різних меншин — замислюватися про ті переваги, які дає нам включення: попередження дискримінації, реальних фізичних насильницьких конфліктів»⁸⁹.

4. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» ЯК ФАКТОР НЕНАВИСТІ ДО ЛГБТ СПІЛЬНОТИ

Основна мотивація використання «мови ворожнечі» на основі сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак — підірвати гідність та цінність людини, що належить до ЛГБТ спільноти. Таким чином, з одного боку створюється негативний образ ЛГБТ спільноти, а з іншого — суспільство переконують, що саме ця соціальна група не заслуговує на визнання, повагу та рівність.

Фото Апостроф

89 <http://legalspace.org/ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/10358-forum-vydavtsiv-u-lvovi-romska-tema-z-ekskliuzyvnoi-peretvoruietsia-na-inklyuzyvnu>

В рамках українських реалій, суспільство поступово усвідомлює реальні проблеми, з якими стикається ЛГБТ спільнота та стає все більш відкритим для їх обговорення в рамках громадського діалогу, підкреслюють аналітики Правозахисного ЛГБТ Центру «Наш світ»⁹⁰. Більшість українських ЗМІ, особливо великі видання, почули заклики з боку правозахисників щодо визначення, виявлення та реагування на «мову ворожнечі», спрямовану проти ЛГБТ, та навчилися толерантно висвітлювати ЛГБТ тематику.

В той же час, непоодинокими залишаються випадки відвертих маніпуляцій з боку деяких ЗМІ, особливо невеликих регіональних або місцевих видань. Такі видання використовують «мову ворожнечі» з метою привернення уваги більш широкої аудиторії та досягнення кращих показників у рейтингах популярності.⁹¹

Особливої уваги з точки зору трансляції «мови ворожнечі» заслуговує висвітлення публічних акцій ЛГБТ спільноти у ЗМІ — таких як Марші рівності, фестивалі квір-культури та гей-прайди.

«...Европейские ценности в виде гейпарадов, секс фестивалей продавливаются и проводятся всюду где можно и не можно, внушая нам, что содомия разврат и блуд это норма, это хорошо и приятно...»⁹²

«Раніше, 12 червня, у Києві проходив гей-парад за участі близько тисячі сексуальних збоченців. У ньому взяли участь шість тисяч поліцейських. Деякі поліцейські звільнилися, щоб не брати участі в ході геїв»⁹³

Треба відзначити, що часто використання «мови ворожнечі» у ЗМІ проти певної соціальної або маргіналізованої соціальної групи досягає реальних результатів. Так, у 2016 році правозахисники та ЛГБТ спільнота стикнулася із реальними результатами поширення «мови ворожнечі» у

90 <http://gay.org.ua/documents/Situation-of-LGBT-in-Ukraine-Summer-2017-UKR.docx>

91 <http://detector.media/infospace/article/118535/2016-09-08-yak-pisati-pro-lgbt-spilnotu-pamyatka-dlya-zhurnalistiv/>

92 <https://www.048.ua/news/1336557>

93 <http://svoboda.fm/politics/ukraine/246290.html?language=ua>

Дніпрі та Одесі⁹⁴. В цих містах через нетолерантні заяви право-радикальних організацій та публікації у ЗМІ, власники відмовлялись надавати приміщення для проведення виставок, дискусійних майданчиків на ЛГБТ тематику через можливі провокації та напади.

Наприклад, у липні 2016 року центральна міська бібліотека у Дніпрі в односторонньому порядку відмовила у наданні приміщення для проведення Фестивалю рівності через негативні, провокаційні назви статей у ЗМІ. Як пояснила керівниця ГО «Гендерный клуб «Дніпро» Ганна Мяких⁹⁵, проблема виникла лише через використання кричущого заголовку про проведення гей параду у Дніпрі.

«Ми зв'язались з організаторами й сказали: знаєте, ми не можемо піддавати ризику бібліотеку і її читачів, якщо поширюється така інформація. У нас завжди відбувається багато заходів, але тут жінки — учасниці АТО, переселенці, люди з обмеженою мобільністю, жінки, що зазнають насилля, відійшли б на другий план, а оце (ЛГБТ — ред.) вийшло б на перший план. Для нас це небезпечно, це бібліотека, а не місце, де можуть відбуватись «бойові дії», у нас нема можливості захищати бібліотеку, тому ми відмовили. Ви ж пам'ятаєте, що було у Львові і як у Києві охороняли гей-марш...», цитує Радіо Свобода⁹⁶ заступника директора бібліотеки.

Про схожу проблему заявили й представники ЛГБТ спільноти в Одесі. В рамках проведення Фестивалю квір-культур «ОдесаПрайд 2016», в останні хвилини вони були змушені шукати нові приміщення для проведення заздалегідь запланованих та підготовлених заходів.

У серпні 2017 року Асоціація ЛГБТ «ЛІГА» відкрито анонсувала проведення «Днів рівності та гордості» спільноти ЛГБТ з 6 по 11 вересня у Миколаєві, Херсоні та Одесі.⁹⁷ В рамках анонсованого прайду була запланована публічна акція у Миколаєві — покладання квітів до пам'ятника

---

94 <https://inform-ua.info/society/v-odesse-orhanyzator-festyvalya-lhbt-odessaprayd2016-otmenyly-vse-sehodnyashnye-meropryatyaya-yzza-otsutstvyya-pomeshchenyya-dlya-provedenyaya>

95 https://www.youtube.com/watch?v=cw_8WNFa3Pc

96 <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27846579.html>

97 <http://bit.ly/2hyC9aa>

Небесній сотні в пам'ять про загиблих під час революції Гідності. Більш того, ЛГБТ спільнота офіційно запросила голову Миколаївської обласної адміністрації взяти участь у вшануванні загиблих.

Проте, активісти Всеукраїнської партії «Свобода» та її молодіжного крила «Сокіл Свободи», разом із членами «Правого Сектору», публічно засудили заплановану акцію ЛГБТ спільноти та виступили проти її проведення із використанням «мови ворожнечі». Зокрема, лідер Миколаївського обласного осередку «Правого Сектору» Михайло Барсук заявив: «Всех небезразличных к судьбе семейных ценностей в нашем городе, желающих выразить протест против акций и мероприятий, популяризирующих нетрадиционные, а по сути извращенные, отношения между полами, призываем в течении 2 — 6 сентября высказывать свою позицию открыто, защитить будущее наших детей и не дать манипулировать именами Героев Небесной сотни!».⁹⁸

На жаль, вказані публічні гомофобні заклики, а також активні дії радикально налаштованих активістів разом із пасивною поведінкою правоохоронних органів врешті досягли свого «результату» — 8 вересня була зірвана акція з покладання квітів. ЛГБТ спільнота була змушена перенести покладання квітів до монументу Небесної Сотні та повідомила про ситуацію офіційні інституції та міжнародні організації. «Упевнений, що суспільство, яке не хоче розширювати межі самосвідомості та сприймати світ у всьому його різноманітті, приречене до самознищення», зазначив голова Асоціації ЛГБТ «ЛІГА», коментуючи зірвану акцію.⁹⁹

---

98 <https://news.pn/ru/public/142193>

99 <http://lgbt.com.ua/statement-ua/>

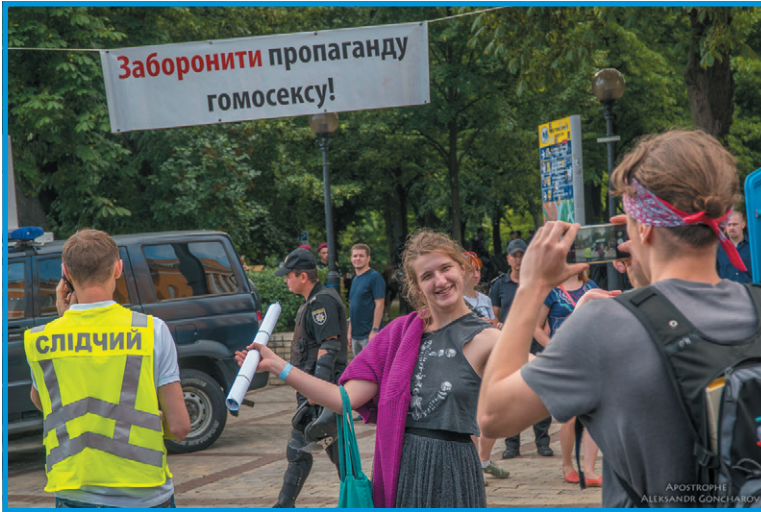

Фото Апостроф

Ігноруючи світову тенденцію, направлену на викорінення «мови ворожнечі», в тому числі й щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності,¹⁰⁰ Україна не приділяє належної уваги позитивним заходам для боротьби з дискримінацією та упередженнями щодо людей ЛГБТ у суспільстві. Більш того, поліція «неохоче та неефективно розслідує «злочини ненависті» проти ЛГБТ», зазначають правозахисники.¹⁰¹

«На сходовому майданчику до нас підійшли двоє і з криками «Попалися, підари!» почали бити. Нас не намагалися пограбувати, а просто били. Тобто основна причина нападу — ненависть до нас як до представників ЛГБТ-спільноти», розповів ЛГБТ активіст із Одеси Ігор Захарченко на прес-конференції 24 жовтня 2017 року.¹⁰² Активіст, який є відкритим геєм, разом із своїм партнером, був змушений покинути Україну після чергового побиття через сексуальну орієнтацію, яке сталося 22 жовтня 2017 року в Одесі.

100 Резолюція ООН — Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNResolutions.aspx>

101 <http://gay.org.ua/documents/Situation-of-LGBT-in-Ukraine-Summer-2017-UKR.docx>

102 https://humanrights.org.ua/material/derzhava_na_boci_gomofobiv_odeskij_lgbtaktivist_zalishiv_ukrajinu_pislja_napadu

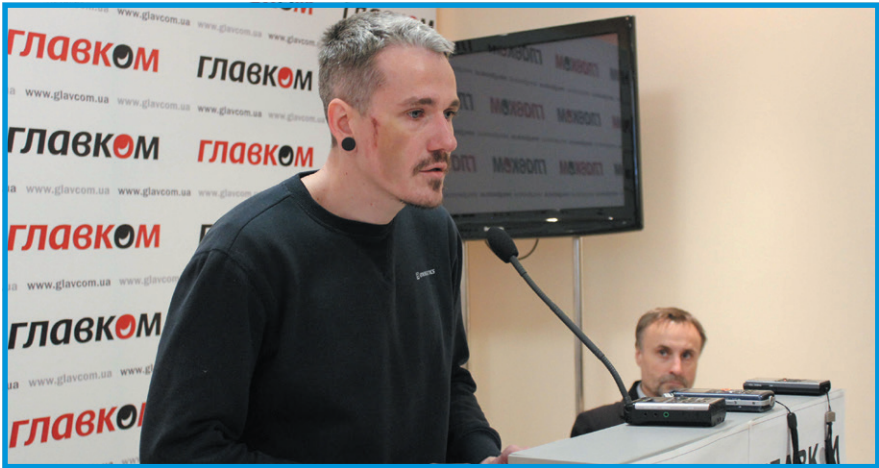

Фото Центр інформації про права людини

У 2016 році він вже ставав жертвою нападів у Києві та Одесі з мотивів ненависті до членів ЛГБТ спільноти, які так й не були розкриті правоохоронцями. Але, останньою краплею, яка змусила покинути Україну, стало відверте небажання поліції провести належне розслідування та притягнути нападників до відповідальності за вже третій напад за останні 2 роки. Поліція лише прийняла заяву про побиття, але не відкрила відповідне кримінальне провадження, як того вимагає ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України.

«Ми у Франції. Ми не повернемося назад. Ми не хочемо, щоб нас убили в парадній або влаштували на нас сафарі. Поліція нам не допомогла, держава на боці гомофобів. Це рішення було важким, але на жаль, іншого виходу немає. Ми просто хочемо жити» — написав ЛГБТ активіст із Одеси 30 жовтня 2017 року¹⁰³.

5. «ВОНИ НЕ НАШОЇ ВІРИ!»: БІЖЕНЦІ ЯК ОБ'ЄКТ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Останнім часом ксенофобія та використання «мови ворожнечі» проти мігрантів і біженців значно посилилась. Все частіше ті, хто сприймається «чужинцем» на підставі національного чи етнічного походження, ре-

103 <https://www.facebook.com/igor.zakharchenko.104/posts/1448423211922590>

лігії та віросповідання, стають об'єктами агресії та звинувачень у економічних проблемах та погіршенні криміногенної ситуації у громадах.

Фото Новинаря

В цьому контексті, ЗМІ є основним гравцем, який впливає на сприйняття широким колом населення мігрантів і біженців та їх інтеграцію. Замість цього, доволі часто ЗМІ виступають в якості потужної платформи для дискримінації та підбурювання до ненависті та насильства. В свою чергу, це призводить до неправильного уявлення та упередженості з боку місцевого населення по відношенню до біженців та мігрантів з різних країн.

Протягом 2013-2017 років, Уповноважений Верховної ради України з прав людини у своїх щорічних доповідях про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні¹⁰⁴ підкреслював, що в суспільстві наростають негативні тенденції щодо проявів ксенофобії, релігійної, національної та расової нетерпимості, а також використання «мови ворожнечі».

Одним із яскравих проявів «мови ворожнечі» проти біженців та шукачів притулку є ситуація, що склалася довкола будівництва пункту тимчасового розміщення біженців у м. Яготині Київської області.

У лютому-березні 2016 року, у невеличкому місті Яготин спалахнули масові протести проти відкриття пункту тимчасового розміщення для біжен-

104 <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/>

ців. Проект, який був розпочатий ще у 2003 році, несподівано викликав відкриту агресію місцевих мешканців та привернув увагу усієї України.

У 2004 році, рішенням Уряду України було розпочато реконструкцію пункту тимчасового розміщення біженців у м. Яготин Київської області. Зважаючи на складну економічну ситуацію в країні та проблеми із фінансуванням, реконструкція пункту тривала до 2016 року. В той же час, необхідність введення пункту в експлуатацію та створення відповідної інфраструктури для розміщення шукачів захисту, було визначено Національним планом з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Державна міграційна служба України планувала розмістити у Яготині найбільш вразливі категорії біженців, а саме — дітей без супроводу, сім'ї з дітьми та осіб, які постраждали від насилля.¹⁰⁵

Коли реконструкція пункту була на завершальному етапі, представники місцевої влади та місцеві мешканці за підтримки націоналістичних партій почали блокувати її завершення. Негативне ставлення з боку мешканців до біженців та шукачів захисту підсилювалось активним використанням «мови ворожнечі» у ЗМІ.

Фото 112.ua

¹⁰⁵ http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248871251

Сирійські біженці вже в Україні. «Як містечко Яготин збирається прихистити екзотичних біженців? Експеримент з сирійським присмаком»¹⁰⁶.

Мигрантам — нет! На Києвщині розгорілася протест проти центра для сирійських беженців¹⁰⁷.

Приют в Яготині: гетто, ячейка ИГИЛ или кусочек Европы?¹⁰⁸

«Беженцы нам принесут много проблем, которых у нас и так много», — говорит активист, выступающий против поселения сирийцев Иван Заморский. — Это и инфекционные заболевания, и отсутствие эпидемиологического контроля за их распространением, в разы увеличится криминальная обстановка в городе».¹⁰⁹

«Нас даже не спрашивали, сами начали что-то там решать, делать. Процентом 90 местных против. А чему тут радоваться? Работы в городе нет, предприятия едва концы с концами сводят. Что они здесь делать будут — нас выживать или коноплей торговать по дешевке? Без стычек не обойдется, увидите. Тем более что в наш город заселять... это вам не миллионник, где их не было б слышно и видно».¹¹⁰

«Да, а потом еще начнут, как в Европе, женщин наших насиловать, грабить. Оно надо нам? У нас и без этого проблем хватает. В Чернобыльскую зону пусть едут, заселяют там территории...».¹¹¹

Більш того, депутати Яготинської міської ради одноставним рішенням відкликали дозвіл на будівництво тимчасового пункту для біженців у

106 https://www.youtube.com/watch?list=PLzg4Ge9VHZEwqoLEcToXT_L3FA_YBjean&v=pj2fcbEJLSM

107 http://kievlast.com.ua/text/migrantam__net_na_kievshhine_razgorelsja_protest_protiv_centra_dlja_sirijskih_bezhencev36558

108 <https://www.depo.ua/rus/life/chi-mozhut-yagotinski-siryitsi-zrobiti-z-nas-evropeytsiv-04032016130500>

109 <http://antifashist.com/item/vmeste-s-evropoj-yagotin-primet-250-sirijskih-bezhencev.html#ixzz50TdAgnjH>

110 <https://ukranews.com/news/413883-mestnye-zhytely-protyv-razmeshhenyya-bezhencev-zy-syryy-v-yagotyne>

111 <https://ukranews.com/news/413883-mestnye-zhytely-protyv-razmeshhenyya-bezhencev-zy-syryy-v-yagotyne>

м. Яготині.¹¹² Подібну позицію зайняли й міський голова м. Яготина та окремі депутати Київської обласної ради, які підтримали ксенофобські настрої громади міста.

*Как отметила КВ мэра Яготина Наталья Дзюба, жители её города крайне недовольны открытием “сирийского гетто”.*¹¹³

*Ситуацію в Яготині спів-координатор проекту «Без кордонів» центру «Соціальна дія» Максим Буткевич вважає маніпуляцією населенням через почуття страху. На його думку, через брак інформації місцевих «накручують» у політичних цілях. Жителі не знають, хто такі «біженці», не мають достовірної інформації про те, хто там буде поселений*¹¹⁴.

Ситуація в Яготині викликала занепокоєння у національних та міжнародних правозахисних організацій, які виступили із засудженням ксенофобії та дискримінації. Зокрема, Незалежна медійна рада¹¹⁵ вивчила етичність та правомірність висвітлення українськими ЗМІ теми біженців і шукачів притулку та дійшла таких висновків: більшість українських медіа, що висвітлювали тему біженців та шукачів притулку, припустилася порушень міжнародних та національних правових норм щодо неприпустимості дискримінації та поширення мови ворожнечі, а також суттєвих порушень відповідних професійних та етичних стандартів.¹¹⁶

Уповноваженим з прав людини Верховної Ради України було скеровано лист до Міністра внутрішніх справ України з проханням провести перевірку ефективності дій з боку правоохоронних органів щодо

112 <https://ukranews.com/news/416608-v-yagotyne-ne-budut-razmeshhat-bezhencev-yz-syryy>

113 http://kievvlavst.com.ua/text/migrantam__net_na_kievshhine_razgorelsja_protest_protiv_centra_dlja_sirijskih_bezhencev36558

114 <https://www.radiosvoboda.org/a/27617665.html>

115 Незалежна медійна рада була заснована п'ятьма провідними медійними громадськими організаціями: «Центр демократії та верховенства права», «Інститут Масової Інформації», «Інтерньюз-Україна», ГО «Детектор Медіа» та «Фундація «Суспільність» та складається із 15 членів.

116 <http://mediarada.org.ua/case/dyskryminatsiya-ta-ksenofobiya-u-vysvitlenni-temy-bizhentsiv-u-yahotyni/>

ситуації у Яготині та надати їй відповідну оцінку.¹¹⁷ Державною міграційною службою спільно з УВКБ ООН в Україні, було проведено інформаційно-роз'яснювальну кампанію та громадські обговорення. Проте, не дивлячись на зусилля національних правозахисників, державних органів та міжнародних організацій, станом на 2017 рік відкриття пункту тимчасового розміщення для біженців у м. Яготин так і не відбулось.

Окремої уваги в даному контексті заслуговують заключні зауваження Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації, прийняті за результатами двадцять другої та двадцять третьої періодичних доповідях України 23 серпня 2016 року¹¹⁸.

У розділі Расова ненависть на ґрунті висловлювань та злочини на ґрунті ненависті, Комітет висловив свою стурбованість повідомленнями про зростання расової ненависті та дискримінаційних висловлювань в громадському дискурсі, в тому числі громадськими та політичними діячами, ЗМІ, зокрема в Інтернеті та на мітингах, спрямованих головним чином на меншин, таких як роми, особи без громадянства і біженці. Комітет нагадав Україні про важливість захисту прав груп, які потребують захисту від расової ненависті та її розпалювання, в тому числі в засобах масової інформації та рекомендував Україні вжити належних заходів для рішучого засудження і запобігання расової ненависті та дискримінаційних висловлювань в публічному дискурсі, в тому числі від громадських діячів.

6. «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» ПІД МАСКОЮ «ТРАДИЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ»

Одним з напрямків поширення «мови ворожнечі» щодо ЛГБТ спільноти та суттєвим фактором посилення тиску на правозахисників та активістів став захист «традиційних сімейних цінностей» — через організацію відповідних маршів, прийняття звернень, зрив заходів та погрози їх організаторам та учасникам.

---

117 http://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Dopovid_2017.pdf

118 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fUKR%2fCO%2f22-23&Lang=en

Фото Маяк

На протывагу Маршам рівності, протягом 2016 — 2017 років в багатьох великих містах України пройшли марші на підтримку «традиційних цінностей». Так, 15 серпня 2016 року в місті Одесі відбувся такий марш на протывагу Маршу рівності, який пройшов двома днями раніше. Серед учасників були представники українських патріотичних організацій і священники. Попереду колони несли великий банер з написом «Традиційна сім'я — здорова нація». Серед інших лозунгів, лунало «Голубятню геть!». При висвітленні таких акцій, місцеві засоби масової інформації теж не втримались від «мови ворожнечі» на адресу представників ЛГБТ спільноти:

В Одессе прошел марш против пропаганды сексуальных извращений (ФОТО)¹¹⁹.

Антигейпарад: сторонники христианских семейных ценностей прошли по Дерибасовской до Дюка¹²⁰.

119 <http://odessa-life.od.ua/news/36868-V-Odesse-proshel-marsh-protiv-propagandy-seksualnyh-izvrashcheniy-FOTO>

120 <http://dumskaya.net/news/antigeyparad-storonniki-hristianskih-semeynyh-tc-075714/>

Неонацисти проведут в Одессе «антигейпарад»¹²¹.

Про призначення маршу традиційних цінностей в місті Миколаєві розказав «Новостям-Н» голова місцевої організації «Соціал-національна асамблея». «Останнім часом відбувається наступ на традиційні сімейні цінності. Зараз спеціально загострюється увага на штучно надуманій так званій проблемі дискримінації людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. У вищезгаданих існує вже ціла низка заходів і прийомів, спрямованих нібито на привертання уваги суспільства до своїх «проблем», а насправді — на пропаганду нездорових цінностей. Нинішня влада свідомо закриває очі на реальні проблеми сім'ї, такі як сирітство, матері-одиначки, неповні сім'ї, відсутність необхідної підтримки молодих сімей. Натомість вся увага сконцентрована на пропаганді нездорових, неприродних для українців цінностях. Традиційна сім'я сьогодні штучно нівелюється та піддається тиску зі сторони антитрадиційних сил. Ми закликаємо 15 червня вийти всіх на захист традиційної сім'ї та показати, що Миколаїв є містом традиційних цінностей»¹²².

В подібному «світоглядному» ключі відбулось і прийняття звернень окремих органів місцевої влади на захист «традиційних сімейних цінностей». Управління Верховного Комісара ООН з прав людини заявило в своїх доповідях про стурбованість такими проявами нетерпимості, висловленими деякими місцевими органами державної влади¹²³. Зокрема, мова йшла про заяву, яку 19 вересня 2017 року прийняла Полтавська міська рада. В зверненні міська рада закликала заборонити «пропаганду девіантної сексуальної поведінки», включаючи «марші гідності», «прайди», «гей-паради» та «фестивалі квір-культури», прибрати будь-які згадування про «сексуальну орієнтацію» або «гендерну ідентичність» з національного законодавства, утриматися від ухвалення Закону про цивільне партнерство, скасувати сексуальну освіту, спрямовану на усунення гендерних стереотипів зі шкільної освіти, ухвалити Закон «Про заборону пропаганди гомосексуалізму», припинити процес внесення змін до Конституції та інших нормативно-правових актів щодо визначення

121 http://timer-odessa.net/news/neonatsisti_provedut_v_odesse_antigeyparad_744.html

122 <https://novosti-n.org/news/read/124898.html>

123 http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport20th_UKR.pdf

сім'ї, шлюбу, батьківства, материнства та дитинства¹²⁴. Схоже рішення щодо захисту інституції сім'ї в Україні прийняла Івано-Франківська міська рада 15 грудня 2017 року, документ також закликає до дискримінації ЛГБТ-спільноти¹²⁵.

Окремо слід зупинитись на погрозах і залякуванні учасників й організаторів «Форуму видавців — 2017» у Львові, через які була скасована презентація книжки Лариси Денисенко «Майя та її мами». У цій дитячій книжці розглядаються важливі питання етнічного різноманіття, соціального походження, гомосексуальної орієнтації, рівності людей. Книга має на меті виховання толерантного ставлення дітей до представників різноманітних соціальних груп та поваги до прав людини.

На початку вересня організатори «Форуму видавців — 2017» отримали лист з погрозами та вимогою скасувати заплановану презентацію книги «Майя та її мами», підписаний 15-ма регіональними громадськими організаціями (зокрема, ГО «Молода Галичина», ГО «Твереза Галичина», Літературно-просвітницьким проектом «Дух нації», «Правим сектором», «Українською народною самообороною»).

В листі йшлося, що дискусія у комплексі з презентацією книги Лариси Денисенко «Майя та її мами», є «прямим посяганням на прищеплення школярам деструктивних принципів, що суперечать цінностям та традиціям, які споконвіку формувалися в українських родинах». Закінчувався лист також промовисто: «У випадку Вашої бездіяльності ми будемо змушені самотужки вжити усіх можливих заходів, з метою недопущення проведення відверто провокаційної презентації у Львові».

---

124 <https://poltava.to/news/44334/>

125 www.namvk.if.ua/dt/188112/

Фото Українська правда

В своїй офіційній заяві Форум видавців підтвердив погрози від представників радикальних правих організацій¹²⁶. Сама Лариса Денисенко написала на своїй сторінці у Фейсбук, що в усіх заявах з погрозами фігурує її прізвище¹²⁷. «Все своє професійне життя я протидію насильству і виступаю за толерантність. Саме така поведінка, на думку щонайменше 15 організацій ультраправого штибу та Церкви маркує мене як відьму 21 сторіччя. Проти насильства, за терпиме ставлення і за діалог — за це міжнародна спільнота вас може долучити до посланниць доброї волі ООН, і за це ж співгромадяни і співгромадянки погрожують вам насильством. Не тільки вам, а і людям, котрі прийдуть вас підтримувати, опонувати, слухати», — написала Денисенко¹²⁸.

Презентації книги Лариси Денисенко «Майя та її мамі» на книжковому форумі у Львові так і не відбулася через погрози право-радикальних організацій. Натомість була дискусія на тему «Чи готова школа говорити з дітьми на складні теми», в ході якої переважала думка, що в україн-

126 <http://bookforum.ua/ofitsijna-zayava-forumu-vydavtsiv-shhodo-pogroz-vid-predstavnykiv-radykalnyh-pravyh-organizatsij/>

127 <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28731165.html>

128 https://humanrights.org.ua/material/chez_pogrozi_radikaliv_na_forumi_vidavciv_vidminili_prezentaciju_knizhki_larisi_denisenko_majja_ta_jiji_mami

ській освітній системі будь-яка інакшість сприймається як загроза, якої необхідно позбутися¹²⁹.

Як написали для УП.Культура видавці Ілля Стронговський та Лілія Омеляненко: «Видана нами книжка Лариси Денисенко «Майя та її мами»... стала першою дитячою книжкою в історії української літератури, через яку авторці і видавцям погрожують.. І оскільки загрози перейшли з рівня інформування до рівня агресії та активних дій, у нас є всі побоювання пережити за наше життя та життя учасників процесу. Ці загрози порушують фундаментальні права людини про свободу слова та прирівнюють нашу країну до тоталітарних держав світу, де панують гомофобія, расизм та інші прояви недорозвиненого суспільства¹³⁰.

В той же час, на офіційному сайті «Правого сектора» спростовують тезу про те, що противники презентації книги являються противниками свободи слова. «Називати розбещення маленьких дітей, публічну презентацію книги про лесбійок дітлахам «свободою слова» — занадто примітивна і безглузда маніпуляція. Свобода — це не нав'язування і пропаганда для найбільш беззахисних¹³¹.

Уповноважена Верховної Ради з прав людини Валерія Лутковська назвала неприпустимими погрози і залякування учасників й організаторів «Форуму видавців-2017», через які була скасована презентація книжки Лариси Денисенко «Майя та її мами»¹³².

7. РОМИ ПРОТИ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»!

Заклики до агресивних дій проти ромів, образи й зневага до них стали вже характерними для коментаторів в соціальних мережах. Проте роми здатні боротися проти «мови ворожнечі» щодо своєї спільноти, роблячи це публічно та залучаючи правозахисні організації.

129 https://humanrights.org.ua/material/majjia_ta_jiji_mami_abo_chomu_ukrajinski_shkoli_skhozhi_na_vjaznici

130 <http://life.pravda.com.ua/columns/2017/09/11/226393/>

131 <https://pravyysektor.info/novyny/organizaciya-forum-vydavciv-skasuvala-prezentaciyu-dytyachoyi-knygy-pro-lesbiyok>

132 www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/12917-kp-valeriya-lutkovska-pogrozi-i-zalyakuvannya-uchasnikiv-ta-organizatoriv/

Фото Facebook

10 вересня 2017 року на своїй сторінці в Фейсбук, мешканець Ужгорода Тарас Деяк зробив перепост зі сторінки Націоналістичного руху «Карпатська Січ», лідером якої він себе називає. Активіст закликав користувачів до обговорення та поширення цього посту, який містив цілу купу «мови ворожнечі» по відношенню до ромів:

«Роми є надзвичайно небезпечним елементом для суспільства, адже вони являють собою такий собі національний злочинний клан... Кожен другий день в новинах пишуть про пограбування, зґвалтування, нахабне хуліганство, продаж та публічне застосування наркотичних засобів, вандалізм, здійснюваний представниками вище згаданої національності... Ужгород серед туристів та мешканців інших міст давно вже асоціюється з циганами, а для звичайних ужгородців вони приносять неприємності вже всіма відомими способами...».

Резюмовано гнівний трактат закликами до насильства та дискримінації: «Спроби інтеграції циган в суспільство показали, що це марна справа. З десятків тисяч циган «інтегрованими» ставали всього кілька десятків, 95% ж залишались вірними своєму звичному способу життя, тому вважаємо, що боротись з цією проблемою варто іншими методами»¹³³.

133 <http://legalspace.org/ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/10309-pravozakhsnyky-zakarpattia-zvernulysia-do-ombudsmena-z-pryvodu-rozpaliuvannia-mizhetnichnoi-vorozhnechi-shchodo-romiv>

Методи боротьби автор посту не конкретизував, але це за нього зробили численні коментарі інших користувачів. Вислови коментаторів містили не тільки формування в різних епітетах негативного образу ромів та їх криміналізацію, але і прямі заклики до насильства. Наприклад, один з коментарів: «Роми це така ж скажена худоба як і москалі... не можна ставитись до них як до людей... їх місце у клітці...з намордником... і обов'язково їх треба стерилізувати...»

Що характерно в контексті поширення «мови ворожнечі» в ЗМІ і формування негативного образу представників ромської спільноти, автор посту в Фейсбуці наводить 14 лінків на матеріали місцевих медіа, які рясніють антиромською риторикою. Ось лише деякі заголовки:

*В Ужгороді троє циганів пограбували жінку біля супермаркета*¹³⁴

*На Закарпатті цигани накинулися зі шприцом з голкою на дівчину*¹³⁵

*В Ужгороді цигани ходять групами по магазинах, крадуть і плюються*¹³⁶

Також для цих публікацій характерне джерело інформації та його достовірність. Наприклад, для останньої публікації джерело таке — «про безпрецедентний випадок у одній із місцевих спільнот у соцмережі Фейсбук розповів ужгородець Вася Вася».

Вже наступного дня, 11 вересня, від імені об'єднання ромів Ужгорода «Ромська громада», правозахисники надіслали листа до Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Валерії Лутковської. Копії звернення надійшли також голові Закарпатської ОДА, Прокурору області та начальнику ГУНП. У своєму зверненні ромські активісти на чолі з керівником громадської організації Мирославом Горватом просили відреагувати на публікацію на Фейсбук-сторінці з назвою «Національний рух «Карпатська Січ», а також на низку матеріалів закарпатських ЗМІ про нібито вчинені ромами кримінальні правопорушення.

134 <http://zakarpattya.net.ua/.../168962-V-Uzhhorodi-troie-tsyhan...>

135 <http://transkarpatia.net/.../84457-na-zakarpatt-cigani-nakinu...>

136 <https://www.0312.ua/news/1740671>

Відповідь з'явилася на сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вже 14 вересня. Представниця Уповноваженого з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності Аксана Філіпішина в офіційній відповіді наголосила: «Підбурювання до дискримінації — це одна з форм дискримінації, що є небезпечним прикладом розпалення агресії». «...Вказані повідомлення у ЗМІ є неприпустимими, адже призводять до формування негативного ставлення до представників ромської спільноти, створюють стосовно них напружену, ворожу атмосферу, принижують людську і національну честь і гідність, призводять до дискримінації та стигматизації», — переконана Представниця Уповноваженого¹³⁷.

«Друковані ЗМІ в Україні не можуть бути використані для розпалювання національної ворожнечі. Водночас публікація матеріалів, які можливо кваліфікувати як розпалювання національної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності або підбурювання до дискримінації, тягне за собою зокрема і кримінальну відповідальність. Також прошу звернути увагу на неприпустимість поширення представниками правоохоронних органів інформації про правопорушників із зазначенням їх національного, етнічного чи расового походження», — також йдеться у листі Представниці Уповноваженого.

«Підтримка недискримінаційного, толерантного ставлення до ромів, недопустимість використання будь-яких проявів мови ворожнечі щодо них є важливими складовими в системі комплексного вирішення питання інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини», — вважає Аксана Філіпішина.

Відтак, Представниця Уповноваженого звернулася до керівництва Закарпатської облдержадміністрації з проханням повідомити про заходи, які вживаються для запобігання та протидії поширенню матеріалів, що принижують національну честь і гідність ромів, передають неповагу до культурних традицій цієї етнічної меншини, сприяють їх стигматизації та дискримінації, а також посилити інформаційно-роз'яснювальну роботу,

---

137 www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/all-activity/14917-ut-aksana-filipishina-pidburyuvannya-do-diskriminatsii-tse-odna-z-form/

спрямовану на протидію упередженому ставленню до осіб, які належать до ромської національної меншини.

Зі свого боку, ромська спільнота 13 вересня провела в Ужгороді флеш-моб проти «мови ворожнечі» щодо ромів. До акції залучили ромських учнів, місцевих журналістів, ромських громадських активістів. «Останнім часом в інеті спостерігається негативне і відкрито неприязне ставлення до громадян України, а саме ромів. Відкритими расистськими текстами громадяни м. Ужгород закликають своїх побратимів до незаконних дій щодо ромської етнічної меншини. На що ромська громада Ужгорода відповіла законними та толерантними діями... «Ні» мові ворожнечі! «Доста» налача чібаке! No hate!» — написав у Фейсбук Віктор Човка і попросив допомогти з розповсюдженням відео флеш-мобу.¹³⁸

Як сказала Громадському радіо заступниця голови Міжвідомчої групи з питань інтеграції ромів Земфіра Кондур, цей флеш-моб демонструє потужну реакцію ромів Ужгорода. А те, що в ньому взяли участь і діти, говорить про те, що молоде покоління хоче жити в толерантній країні!¹³⁹.

Фото Facebook

138 <http://legalspace.org/ua/napryamki/posilennya-romskikh-gromad/item/10326-romy-uzhoroda-provely-fleshmob-proty-movy-vorozhnechi-foto-video>

139 <https://hromadskeradio.org/programs/chiriklo/slova-odnogo-z-gromadskiyh-diyachiv-uzhoroda-vyklykaly-oburennya-pravozahysnykiv-zakarpattya-y-negatyvnu-ocinku-ombudsmana>

Директорка Ромської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» Ольга Жмурко зазначила: «Треба визнати: «мова ворожнечі» — це інструмент маніпуляцій із метою розколу суспільства, це елемент його дестабілізації й зменшення довіри. І найбільшою помилкою тут може бути якраз недооцінювання негативного впливу таких явищ і проявів агресії на суспільну свідомість»¹⁴⁰.

8. МЕЖА МІЖ НАЦІОНАЛІЗМОМ ТА КСЕНОФОБІЄЮ: ПАТРІОТИ ПРОТИ МІГРАНТІВ

Останнім часом почастишали випадки діяльності окремих націоналістичних організацій, які містять ознаки підбурювання расової ненависті та пропаганди. Невід'ємною частиною таких випадків є широке використання «мови ворожнечі» до осіб, що належать до меншин.

Фото Facebook

У серпні 2016 року Комітетом ООН з ліквідації расової дискримінації були прийняті заключні зауваження за результатами двадцять другої та

140 <http://www.roma.ussf.kiev.ua/index.php/podiji-proektu/bla/190-olga-zhmurko-mova-vorozhnechi-tse-instrument-manipulyatsij-iz-metoyu-rozkolu-suspilstva>

двадцять третьої періодичних доповідях України 23 серпня 2016 року¹⁴¹. Серед інших зауважень, у розділі «Організації, що підбурюють до расової ненависті», Комітет висловив свою стурбованість повідомленнями про те, що деякі націоналістичні організації, такі як «Правий сектор», «Цивільний корпус «Азов» та «Соціал-Національна Асамблея», розвивають діяльність, яка може розглядатись як підбурювання расової ненависті та пропаганди. Крім того, Комітет висловив занепокоєння тим, що такі організації відповідальні за насильство стосовно осіб, що належать до меншин, і не завжди притягаються до відповідальності.

У січні 2016 року на сайті <http://azov.press/> з'явилась інформація про проведення рейду по виявленню «нелегальних мігрантів» у Білій Церкві.¹⁴²

«Активісти ЦК «АЗОВ» Київщина спільно з Національною Поліцією і надалі працюватимуть над вирішенням проблеми нелегальної міграції — расової пухлини сьогодення. Ми змусимо іноземців поважати наші Закони!».

У листопаді 2016 року ВО «Свобода» виступила з протестом проти заступника міністра з питань європейської інтеграції про взяття квоти ЄС на розселення сирійських біженців в Україні.¹⁴³

«Україна ні в якому разі не повинна виконувати абсолютно всі забаганки Європейського Союзу — ми маємо виходити з наших національних інтересів. У нинішніх умовах відкривати двері для нелегальних іммігрантів — це державний злочин», заявив лідер ВО «Свобода» Олег Тягнибок.

Подібне нетолерантне ставлення разом із активним використанням «мови ворожнечі» вилились й у фізичні напади на мігрантів. У квітні 2017 року африканський студент із Гвінеї, який мешкає у Маріуполі вісім років, грає там у футбол, заявив про напад на нього та його друзів з боку представників полку «Азов»¹⁴⁴. Поліція зареєструвала відповідну заяву про напад лише після того, як була розпочата службова перевірка дій правоохоронців, які відмовили у прийнятті заяви від студента.

141 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CERD%2fC%2fUkr%2fCO%2f22-23&Lang=en

142 <http://azov.press/ukr/rejd-po-viyavlennyu-nelegal-nih-migrantiv>

143 <http://svoboda.org.ua/news/events/00111950/>

144 <https://www.youtube.com/watch?v=JqtLhBUoQ68>

21 травня 2017 року, керівник громадської організації «Націонал-патріотичний рух України» Михайло Ковальчук, разом із близько 50 активістами, прийшли до ресторану ліванської та східної кухні «Linax Cafe» у Києві та вимагали звільнити приміщення, зокрема, через невикористання персоналом української мови під час обслуговування.¹⁴⁵

Михайло Ковальчук заявив, що співробітники «Linax Cafe» не тільки не розмовляють українською, а й порушують споживчі права клієнтів. За день до скандальної акції, у нього стався конфлікт з офіціантом, який попросив сплатити подвійну ціну за замовлення, за умови знаходження в ресторані за столиком. Більш того, Ковальчук стверджував, що після того, як разом зі знайомим покинув заклад, на нього з ножами накинулися іноземці, серед яких був власник ресторану.

Через те що сталося, активіст закликав усіх небайдужих на своїй сторінці в Facebook пікетувати «Linax Cafe» і змусити власників закрити заклад. Акція зібрала близько 50 осіб. Учасники акції вели себе грубо по відношенню до працівників кафе, зокрема називали деяких «чурбанами», «чужинцями», а також погрожували погромом.¹⁴⁶

23 травня 2017 року, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини було відкрито провадження за фактом «вчинення хуліганських дій з імовірним мотивом національної нетерпимості».¹⁴⁷ Українські правозахисні організації також виступили з відповідною публічною заявою про неприпустимість проявів ксенофобії та расизму в Україні:¹⁴⁸

«Причиною нападу на заклад є ксенофобія щодо представників інших національностей. І хоча організатори нападу стверджують, що приводом для нападу на кафе міг стати особистий конфлікт, який ймовірно стався напередодні між Михайлом Ковальчуком та працівниками кафе, зрозуміло, що нападники діяли з мотивів ненависті до певної соціальної групи людей, застосовуючи мову ворожнечі, що є безперечними ознака-

145 https://humanrights.org.ua/material/u_kijevi_nacionalisti_zmushuvali_zakritisjia_livanskij_restoran_linax_safe_pid_zagrozoju_pogromiv

146 <https://www.facebook.com/100009796243337/videos/475203786149492/>

147 <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/vidkrito-provadhennya-upovnovazhenogo-schodo-xuliganskix-dij-u-m-kiyevi/>

148 <http://vostok-sos.org/zayava-shchodo-napadu-na-linax-cafe/>

ми злочинів на ґрунті нетерпимості. Нападники, зокрема, відзначилися ксенофобськими вигукуваннями, на кшталт «пам'ятай чужинець — тут господар українець», та цькуванням персоналу кафе, що добре видно на оприлюдненому відео».

Українське суспільство негативно сприйняло такі прояви ксенофобії й засудило напад на заклад. 24 травня 2017 року, декілька сотень людей відвідали Анти-погромний концерт у Києві, на знак підтримки «Linax Safe» та засудження проявів ксенофобії.¹⁴⁹

«Те, що вони вкладають у слово «українець», ми не сприймаємо. Ми вважаємо себе українцями — євреї, греки, роми, кримські татари. Ми не вважаємо себе людьми другого сорту. І ми не згодні з цим, ми не хочемо, щоб нам нав'язали це», заявили організатори Анти-погромного концерту.

Фото Громадське радіо

149 <https://hromadskeradio.org/ru/news/2017/05/25/policiya-obicyaye-rozsliduvaty-vypadok-z-linax-safe-ale-vvzhaye-yogo-huliganstvom-fotoreportazh>

Начальник ГУ МВС м. Києва заявив, що поліція буде приймати найжорсткіші заходи по запобіганню, особливо, масових проявів ксенофобії. В той же час, за фактом інциденту у «Linax Cafe», поліція відкрила кримінальне провадження за попередньою кваліфікацією — хуліганство.

9. ЖИТЕЛІ ДОНБАСУ, КРИМЧАНИ ТА ВНУТРІШНІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ЯК ОБ'ЄКТИ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Анексія Криму та бойові дії на Донбасі створили нові об'єкти «мови ворожнечі» в Україні — жителі Донбасу (окремих районів Донецької та Луганської областей не підконтрольних Уряду), жителі окупованого Криму та внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Фото DEPO.ua

Приклади використання «мови ворожнечі» щодо таких об'єктів можна прослідкувати на матеріалах одного з он-лайн ЗМІ, новинний контент якого досліджувався в рамках моніторингу — популярного ресурсу «Обозреватель».

Наведемо по одному прикладу без коментарів:

— **«Можна отримати на горіхи: в мережі видали суворе попередження жителям Донбасу».**¹⁵⁰ Жителі Донбасу, які приїжджають до Ки-

¹⁵⁰ <https://www.obozrevatel.com/ukr/crime/52081-mozhna-otrimati-po-shaptsi-v-merezhi-vidali-suvore-poperedzhennya-zhitylam-donbasu.htm>

єва вчитися, повинні поводитися пристойно і стежити за власними висловлюваннями про ситуацію на тимчасово окупованій частині країни.

— **«Нехай і негри, тільки не донецькі»: ріелтор шокував українського журналіста**¹⁵¹. Український журналіст Євгеній Спірін, який приїхав до Києва з Донецька, був шокований поведінкою ріелтора, яка заявила, що квартир для «донецьких і луганських» немає. Так, за словами жінки, «негри», діти і тварини господарів квартир не бентежать, на відміну від переселенців. Після цього також було СМС повідомлення від ріелтора, в якому вона заявила, що «сепари» в Києві не потрібні.

— **«За паспортом приїхали?» В Україні приготували «сюрприз» для колаборантів з Криму**¹⁵². Українські активісти підготували два типи біл-бордів біля адміністративних кордонів з окупованих Кримом — одні призначені для українських кримчан, а інші — для «колабораціоністів-ватників». На біл-борді російською мовою до кримчан звертаються як до зрадників і пропонують їм подорожувати лише по «Золотому кільцю» Росії, а також не забувати про «камені з неба».

Під усіма публікаціями, присутні читацькі коментарі з «мовою вороженечі», включаючи заклики до дискримінації. Наприклад, коментарі під публікацією стосовно «правил поведінки в Києві студентів з Донбасу», пропонують цій молоді замість університетів гетто.

«Эту заразу, расплозающуюся по всей Украине еще и учить? Это потенциальные враги и для них, не университеты, а только гетто! ... электронные браслеты со встроенным шокером на каждом студенте из Донбасса — самое то».

Якщо зупинитися більш детально на внутрішньо переміщених особах, то часто у текстах трапляється слово «біженці» замість юридично виправданого «внутрішні переселенці». Громадяни не можуть бути біженцями в своїй країні, а особи, що виїхали з Донбасу чи Криму, є внутрішньо переміщеними, і використання поняття “біженці” щодо них є некоректним.

151 <https://www.obozrevatel.com/ukr/kiyany/life/08741-nehaj-i-negri-tilki-ne-donetski-rieltor-shokuvav-ukrainskogo-zhurnalista.htm>

152 <https://www.obozrevatel.com/ukr/society/05372-za-pasportom-priihali-v-ukraini-prigotuvali-syurpriz-dlya-kolaborantiv-z-krimu.htm>

До того ж, переважає негативне поле, у якому висвітлюють життя переселенців. Зазвичай, їх згадують через певні кримінальні дії, як-от крадіжки, бійки, навмисні пожежі. У такий спосіб журналісти формують негативний образ осіб з ОРДЛО¹⁵³.

Труханов уволіл главного по безопасности: беженец из Донецка плохо и мало работал¹⁵⁴.

Біженець з Донбасу украв велосипед біля церкви¹⁵⁵.

Беженец из Донбасса убил и ограбил приютившего его мужчину¹⁵⁶.

Переселенець з Донбасу вбив мешканця Запорізької області¹⁵⁷.

В експертному обговоренні можна знайти аналіз і іншого аспекту «мови ворожнечі» щодо внутрішніх переселенців. Так, в квітні 2016 року на сайті «Волинь. Пост» вийшов матеріал під назвою «Біженці зі сходу вимагають відкрити додаткові російськомовні школи». Новина про те, як місцева влада західних регіонів робить усе можливе для налагодження життя внутрішніх переселенців, а ті постійно чимось незадоволені, при тому ще й зверхньо ставляться до місцевих жителів.

«Але ще більше людей обурюють випадки хамського ставлення біженців до закарпатців. Непоодинокими є повідомлення про грубість переселенців, які вважають закарпатців «лохами». В новині немає ані джерел інформації, ані альтернативного погляду. Це може свідчити про своєрідний викид, покликаний погіршити стосунки місцевого населення з переміщеними особами й загалом негативно налаштувати людей до переміщених осіб. Цю думку підтверджує експерт ІМІ Роман Кабачій: «Відсутність посилання на джерела інформації, повне ігнорування фактчекінгу може

153 <http://detector.media/infospace/article/128312/2017-07-18-tolerantnist-vs-nenavist-pidsumki-analizu-ukrainskikh-onlain-vidan-na-nayavnist-movi-vorozhnechi/>

154 <http://dumskaya.net/news/truhanov-uvolil-glavnogo-po-bezopasnosti-066855/>

155 <http://ck.ridna.ua/2015/09/22/bizhenets-z-donbasu-ukrav-velosiped-bilya-tserkvy/>

156 <https://dp.vgorode.ua/news/sobytyia/236058-bezhenets-yz-donbassa-ubyl-y-ohrabyl-pryuityvsheho-eho-muzhchynu>

157 <https://zp.depo.ua/ukr/zp/pereselenets-z-donbasu-vbiv-meshkantsya-zaporizkoyi-oblasti-01092015150300>

свідчити про те, що матеріал був розміщений зі злого умислу людини чи структури, що використали “Волинь. Пост” як майданчик для сіяння ворожнечі в українському суспільстві, між різними його регіональними спільнотами»¹⁵⁸. Новина викликала неабиякий інтерес у мережі з відповідними дуже ворожими відгуками на адресу переселенців. Та після реакції експертної спільноти, в якій сайт було засуджено за розпалювання ворожнечі, до вечора 21 квітня новину було знято.

Фото Facebook

Також можна навести приклад, коли громадські правозахисні організації обурились висловлюваннями міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова по відношенню до переселенців, в яких була використана «мова ворожнечі». Про цей йдеться у спільній заяві, ініційованій організацією благодійний фонд «Восток-SOS» і підписаній рядом інших правозахисних організацій, зокрема, Асоціацією українських моніторів з дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, Харківським інститутом соціальних досліджень та Центром інформації про права людини¹⁵⁹. Автори заяви посилаються на розміщений 23 вересня 2016 року на сайті МВС матеріал, в якому Арсен Аваков закликав Верховну Раду підтримати законопроект про кримінальні проступки.

¹⁵⁸ http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/pro_pereselentsiv_zi_skhodu_y_vidchuttya_miri/

¹⁵⁹ https://humanrights.org.ua/material/gromadski_organizaciji_zvinuvachujut_avakova_u_manipuljacijah_ta_vikoristanni_movi_vorozhnechi

На переконання організацій, у своєму поясненні щодо факторів, які впливають на зростання рівня злочинності в країні, Аваков навів маніпулятивні та дискримінаційні тези стосовно осіб, що виїхали з території Донецької та Луганської областей через військовий конфлікт:

«За роки війни у Київ заїхало близько мільйона біженців-мігрантів з території Донбасу. По всій країні від двох до трьох мільйонів осіб створюють також певну проблематику. Це важко контролювати у статистиці», — цитує Авакова прес-служба МВС.

«Публічно заявивши, що переселенці винні у “загостренні криміногенної ситуації”, міністр не навів жодних доказів наявності причинно-наслідкового зв'язку між процесами вимушеного переселення значної кількості осіб зі сходу нашої країни та загальною тенденцією зростання злочинності», — зазначено у заяві. На думку її авторів, такі висловлювання міністра є нічим іншим як використанням мови ворожнечі, яка створює штучну відмінність між громадянами України в залежності від місця їхньої реєстрації, а тому є неприпустимою для посадової особи такого рівня.

8 жовтня 2016 року заступник Голови Національної поліції України повідомив, що в областях з найбільшою кількістю ВПО підвищилася кількість крадіжок, фактично підбурюючи негативне ставлення до ВПО¹⁶⁰. УВКПЛ порушило це питання з представниками Міністерства інформаційної політики, Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та ВПО, висловлюючи занепокоєння з приводу дискримінації, мови ворожнечі і того, що така риторика не сприяє подальшому примиренню¹⁶¹.

10. ЕТНІЧНИЙ ПРОФАЙЛІНГ В ПУБЛІКАЦІЯХ ЗМІ

Розкриття в публікаціях ЗМІ етнічної належності підозрюваних приводить до криміналізації представників цілих етнічних груп у масовій свідомості — передусім ромів і вихідців з Кавказу.

160 https://dt.ua/internal/viyana-na-kriminalnomu-fronti-_.html

161 http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UARreport16th_UKR.pdf

Скрін Бізнес-компаньйон. Тернопіль

Побіжний аналіз матеріалів українських он-лайн видань за 2016 — 2017 рік в режимі пошуку лише за декількома ключовими словами («цигани», «роми» та «пограбували») дав більше 30 публікацій із зазначенням ромської приналежності підозрюваних. В більшості повідомлень фігурують невідомі особи «циганської» чи «ромської зовнішності», що часто ілюструється відповідними дискримінаційними зображеннями, які не мають жодного відношення до самої публікації.

Більше п'яти повідомлень стосувалось інциденту з пограбуванням 17 вересня 2017 року іноземної студентки у Тернополі. Всі заголовки інформаційних повідомлень були з зазначенням приналежності до ромської спільноти із використанням слова «циган»: «У Тернополі цигани пограбували іноземну студентку»; «Біля ринку цигани пограбували іноземну студентку»; «На вулиці Живова троє циган вкрали сумочку у дівчини»; «Біля ринку цигани пограбували іноземну студентку»¹⁶².

Можна навести також низку інших прикладів:

«У центрі нахабні цигани обкрадають людей»¹⁶³

¹⁶² <http://zz.te.ua/bilya-rynku-tsyhany-pohrabuvaly-inozemnu-studentku/>

¹⁶³ <http://lviv1256.com/news/u-tsentri-nahabni-tsyhany-obkradayut-lyudej/>

«Цигани наступають: на Закарпатті відкрито пограбували чоловіка на вокзалі»¹⁶⁴ «Мало того — смугляві нахаби ще й побили потерпілого, інформує WestNews із посиланням на прес-службу ГУ НП в Закарпатській області».

«В Києве две цыганки на Suzuki Grand Vitara ограбили бабушку»¹⁶⁵ «Очевидцы говорят, что это были две цыганки. В настоящее время ведется следствие, воровок до сих пор не нашли».

«Цигани масово обкрадають церкви в Одеській області»¹⁶⁶

«В Ужгороді троє циганів вкрали з будинку телевізор і втекли на возі»¹⁶⁷ «Про це повідомляє Управління патрульної поліції Ужгорода і Мукачеве».

«Цигани вкрали в господарів на Збаражчині 200 тисяч гривень»¹⁶⁸

«Цинічно і грубо: у Франківську ромка підстерегла школярку під квартирою та пограбувала її житло»¹⁶⁹

На Центральном столичном железнодорожном вокзале орудує банда цыган-воришек¹⁷⁰.

В деяких з виявлених публікацій йде посилання чи згадка на повідомлення прес-служб органів поліції. В таких випадках, можна припустити, що першоджерелом розголошення етнічної належності підозрюваних виступають саме повідомлення правоохоронних органів. Так, наприклад,

164 <https://westnews.com.ua/tsigani-nastupayut-u-zakarpatti-vidkrito-pograbuvali-cholovika-na-vokzali/>

165 <https://kiev.informator.ua/2017/11/07/v-kieve-dve-tsyganki-na-suzuki-grand-vitara-ograbili-babushku/>

166 <https://informator.news/arhiv2016/?p=171613>

167 <http://zakarpattya.net.ua/News/169892-V-Uzhhorodi-troie-tsyhaniv-vkraly-z-budyunku-televizor-i-vtekly-na-vozi->

168 <http://business-companion.te.ua/post/open/cigani-vkrali-v-gospodariv-na-zbarazhchini-200-tisyach-griven>

169 <http://www.galka.if.ua/tsinichno-i-grubo-u-frankivsku-romka-pidstereгла-shkolyarku-pid-kvartiroyu-ta-pograbuvala-yiyi-zhitlo/>

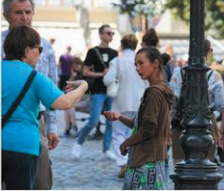
170 <https://www.obozrevatel.com/kiyany/crime/79354-ih-kto-to-kryishuet-v-kieve-na-goryachem-zaderzhali-bandu-tsyigan.htm>

за повідомленням відділу комунікації поліції Тернопільської області від 5 вересня 2017 року, 10 200 гривень викрали невідомі з помешкання жителя краю. По тексті стає зрозуміло, що це здійснили «незнайомки ромської національності»¹⁷¹. Використовуючи таке повідомлення поліції, інформаційні агенції вже дають матеріал з таким заголовком — «Будинок мешканця Тернопільщини пограбували цигани»¹⁷²

Закарпаття онлайн » Новини » Світське життя

Закарпатські цигани, яких вигнали з Києва, вже місяць плюють в обличчя львів'янам

Вони масово атакують львів'ян на вулицях: обкрадають, вимагають гроші, пропонують поворожити, гіпнотизують, погрожують прокльонами і... плюють в обличчя. І здається, що вони не бояться нікого — ні Бога, ні людей, ні поліції

Місто Лева останнім часом перетворилося на великий притулок ромів. І звідки їх так масово набралось у нашому місті — можемо тільки здогадуватись. Хтось каже, що приїхали зі східних областей, хтось порені, що то столичні "заробітчани". Вони нахабні, агресивні, нав'язливі і мають на меті лише, здається, одне: будь-якою ціною заволодіти чужими грошми. Аплюють до людської жалості, а тому гроші зазвичай вимагають вагітні (або псевдовагітні), діти, молоді жінки із немовлятами на руках, особи на інвалідних

21 Коментувати

Нравиться 0

Ділитись

На головну

Додати в закладки

Версія для друку

Переспати

Схожі публікації

Скрін Закарпаття он-лайн

Також можна згадати випадок, коли повідомлення на сайті прокуратури Волинської області журналісти волинського Інтернет ресурсу ВолиньPost «покрасили» своєрідним чином, що у ЗМІ назвали розпалюванням міжнаціональної ворожнечі¹⁷³.

Повідомлення прокуратури від 7 липня має заголовок “Прокуратурою Хмельниччини до суду направлено обвинувальний акт відносно членів організованої злочинної групи, які шахрайським шляхом заволоділи майном жителів чотирьох областей України на суму понад 2,6 млн грн”. Лише один раз у повідомленні згадується, що “злочинна група осіб ромської національності вчинила 18 злочинів”.

171 <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/ternopil/uk/publish/article/203939>

172 <http://ternopil.te.ua/budynok-meshkantsya-ternopilschyny-pohrabuvaly-tsyhany/>

173 <https://www.volynnews.com/news/society/volyn-Post-zvynuvatly-u-vidsutnosti-zhurnalistskoyi-etyky/>

Видання “Волинь Post” передрукувало це повідомлення 8 липня вже із іншим заголовком: “Гастролі” по Україні: волинські цигани видурили 2,6 мільйона”. У самому тексті новини слово “цигани” згадано тричі, а крім того наприкінці є ще й тег “цигани”, за яким можна знайти ще декілька матеріалів, більше половини з яких подають ромів у вкрай негативному світлі. До того ж текст супроводжує фотографія невідомої ромської жінки, яка явно не має жодного стосунку до описаних подій, а взята просто навмання, щоб представити стереотипний образ рома: вона зображує хитру жебрачку із простягнутою рукою.

Голова Комісії журналістської етики Андрій Куликов впевнений, що у матеріалі «Волинь Post» є грубі порушення. «Це явне порушення стандартів етичної журналістики. Воно може бути скероване на розпалювання між-етнічної ворожнечі, тому що ми розглядаємо їх як громадян або просто людей, які порушують закон. Чому ми, наприклад, в іншому разі не будемо згадувати, що це українець або росіянин за етнічною належністю? Це може повісити тавро на всіх людей цієї національності у сприйнятті аудиторії».

Виконавчий директор Конгресу національних громад України Тетяна Мураткіна зазначила, що подібні тексти лише ускладнюють міжнаціональні стосунки в Україні. «Вони не мали права вживати дані слова, навіть згадувати ромську громаду. Це непрофесійна, некомпетентна журналістика. Вони мають бути відповідальними за те, що вони пишуть. Це призводить до закриття самої ромської громади. Вони не хочуть бути відкритими до нашого суспільства, тому що вони відчувають тиск з боку нашого суспільства. А журналісти — це якраз саме ті люди, які формують суспільну думку».

Про поширеність і загрози розголошення етнічної приналежності підозрюваних вказують і правозахисні організації. Зокрема, як вказує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2015 рік, під час підготовки та розміщення повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення працівниками правоохоронних органів продовжують зазначатися громадянство або етнічне походження осіб, що підозрюються у скоєнні правопорушень¹⁷⁴.

174 http://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Dopovid_2016_final.pdf

Наприклад, предметом реагування Уповноваженого було повідомлення голови департаменту Національної поліції протидії наркозлочинності І. Ківи у мережі Facebook, у якому посадовець зазначає етнічну приналежність («циган») підозрюваних у торгівлі наркотиками осіб, а також розміщує у відкритому доступі їх фотографії. У листі до Голови Національної поліції України Уповноважений з прав людини наголосила, що жодної правомірної та об'єктивно обґрунтованої мети у вказуванні етнічної приналежності підозрюваних в описаній І. Ківою ситуації не вбачається, а відтак — це є дискримінаційним і неприпустимим, адже призводить до накладення кримінального тавра на всю етнічну меншину, що далі негативним чином позначається на відношенні до них населення.

Влітку 2017 року подібна ситуація трапилась з речником МВС України Артемом Шевченко, який в розмові на Громадському радіо зазначив: *«У нас чимало громадян інших країн, зокрема кавказьких, щоденно в кримінальних зведеннях проходять відомості про затримання таких осіб за кримінальні злочини, переважно майнового характеру: крадіжки і таке інше. Так само, як і серед наших громадян-переселенців трапляються такі також.»*

На думку Ірини Федорович, правозахисниці, директорки ГО «Центр соціальна дія», таким чином, використовуються заклики до етнічного профайлінгу та мови ворожнечі: *«Формулюється обвинувачення таким чином, що наче щоденні поліцейські повідомлення містять інформацію виключно про майнові злочини, вчинені ВПО та громадянами кавказьких країн.... Це впливає на формування публічної або суспільної дискусії і суспільного уявлення про людей, які відносяться до цієї етнічної групи. Така начебто ненавмисна розповсюджена інформація про національність людей, які вчиняють злочин, може спричинити поширення ворожнечі на національному ґрунті, збільшити мігрантофобію в суспільній свідомості та підтримує викривлені уявлення про людей, які належать до певної національності»¹⁷⁵.*

---

175 <https://hromadskeradio.org/programs/various/navishcho-policiya-vkazuye-nacionalnist-pidozryuvanyh-v-oficiynyh-povidomlennyah-pro-zlochyn>

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИХ ПРОГРАМ З ПРОТИДІЇ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» В ЗМІ

З 10 по 16 листопада 2017 року, в містах Херсоні, Чернівцях та Одесі пройшли шість одноденних тренінгів, участь в яких прийняло 152 професійних журналістів, блогерів та студентів. Це навчання склало перший рівень навчально-практичної програми для місцевих журналістів з протидії «мови ворожнечі». Результати навчання показали, що місцеві журналісти мають значну потребу в подальшому системному практичному навчанні з тематики «мови ворожнечі».

Тренінг зі студентами-журналістами в м. Чернівці

Як відмітив тренер навчально-практичної програми Валерій Болган (головний редактор видання «ІзбірКом», координатор одеського Центру публічних розслідувань, викладач факультету журналістики НУ «Одеська юридична академія»), в цілому навіть зацікавлена аудиторія досить слабо уявляє собі критерії і маркери «мови ворожнечі». При цьому інтерес до теми сильно відрізняється в різних регіонах. «Навіть редактори ЗМІ, які знають про важливість боротьби з мовою ворожнечі часто більше схильні говорити про неї в теоретичному розрізі. Та й саме ставлення до

конкретних маркерів сильно відрізняється в різних регіонах. Найбільш спірною є тематика «війни» та ставлення до таких термінів, як «москалі», «вата», «кацапи» і т.д. Якщо в Херсоні деякі з них вважають зовсім неприпустимими, то в Чернівцях, навпаки, вважають багато з них цілком допустимими у використанні».

Протягом другої половини листопада 2017 року, було відібрано на конкурсній основі п'ять учасників тренінгів, яким надано фінансову та експертну підтримку на невеликі медійні ініціативи в сфері протидії «мові ворожнечі». Такий конкурс став другим рівнем навчально-практичної програми, спрямованим на більшу мотивацію учасників навчання до практичної діяльності та отримання низки самостійних медійних продуктів в сфері протидії «мові ворожнечі» в місцевих ЗМІ.

Метою конкурсу було привернення уваги, ідентифікація, засудження та протидія використанню «мови ворожнечі» в матеріалах місцевих ЗМІ, Інтернет — просторі та соціальних мережах. Основними вимогами конкурсу була реалізація ініціативи, спрямованої на підготовку, виготовлення та публічне розміщення медійного продукту в сфері протидії «мові ворожнечі» в матеріалах місцевих ЗМІ, Інтернет — просторі та соціальних мережах. Медійним продуктом могло бути журналістське розслідування; аналітичні, інформаційні та просвітницькі публікації чи репортажі у будь-якій формі (текст, відео, аудіо тощо); спеціальні програми та передачі на телебаченні чи радіо; спеціальні випуски чи вкладки друкованих ЗМІ; відеоролики; підготовка інфографіки (але не обмежуючись цим переліком).

На участь в конкурсі від учасників першого рівня навчальної програми надійшло 14 якісних та цікавих заявок. Конкурсній комісії навчально-практичної програми було складно виокремити конкретні ініціативи для фінансування, проте спільним рішенням комісія рекомендувала надати фінансову та експертну підтримку 5 ініціатавам (фінансуванню до 9000 грн. кожна).

Протягом листопада — грудня 2017 року було успішно реалізовано 5 локальних журналістських ініціатив в сфері протидії «мові ворожнечі» в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Окрім підготовки самих журналістських продуктів, відбулось широке публічне поширен-

ня підготовлених медійних продуктів та проведення їх публічної презентації чи обговорення. Крім того, досвід та результати всіх ініціатив були представлені на презентаціях результатів навчання, які відбулись в рамках проекту в кінці грудня в містах Херсоні та Одесі.

Євгенія Вірлич під час презентації ініціативи в м. Херсоні

ІНІЦІАТИВА «ПОДОЛАННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМ КРИМОМ В ОН-ЛАЙН — РЕСУРСАХ ХЕРСОНЩИНИ». Вірлич Євгенія, он-лайн-видання visnik.ks.ua (Херсонська область).

В рамках ініціативи було підготовлено аналітичний звіт та три аналітичні статті (з інфографікою) — дослідження «мови ворожнечі» з тимчасово окупованим Кримом серед найбільш популярних он-лайн-ресурсів Херсонщини. В дослідженнях розкрито наступні аспекти: ознаки «мови ворожнечі» в он-лайн-ресурсах; ідентифікація та аналіз «мови ворож-

нечі» з тимчасово окупованим Кримом на он-лайн-ресурсах органів місцевого самоврядування; розробка рекомендацій щодо усунення «мови ворожнечі» в он-лайн-ресурсах Херсонщини стосовно тимчасово окупованого Криму. Зокрема, виявлено часте використання терміну «біженці» замість «переселенці» або «внутрішньо переміщені особи»; різкі вислови на адресу мешканців Криму за етнічними та релігійними ознаками; обурення мешканців материкової України через ускладнення документообігу. Презентація відбулась 28 грудня 2017 року у приміщенні конференц-залу «Херсон». Темою зацікавились журналісти та певні представники владних органів (Представництво Президента України в АР Крим, представники Міністерства з питань тимчасово окупованих територій).

ІНІЦІАТИВА «НАТЕ СПРЕЄШ ПРОТИ СВІДОМОГО ВИБОРУ: НЕБЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ». Галяс Олександр, сайт «Отклик» та газета «Порто-франко», Гладка Тамара, студентка, громадська активістка (Одеська область).

В рамках ініціативи було проведено аналіз матеріалів, що містять прояви «мови ворожнечі», а саме — лукізму, сексизму, ейджизму та ксенофобії — щодо політиків, депутатів, чиновників. «Ми помітили, що акцентування уваги до можновладців в аспекті як вони одягаються, виглядають та куди ходять, ніяк не сприяє розумінню широким загалом оцінки їх справжньої ролі. І це впливає на політичний вибір громадян». На основі досліджень, підготовлено 7 аналітичних статей із залученням експертів, які розміщені в місцевих ЗМІ. Презентація та обговорення результатів ініціативи пройшло 20 грудня 2017 року в офісі Одеської регіональної організації Національної Спілки журналістів України за участю журналістів, студентів та активістів громадських організацій. Вдалося ініціювати суспільний діалог щодо впливу «мови ворожнечі» на об'єктивну оцінку роботи носіїв владних повноважень та свідомий політичний вибір громадян, обговорення механізму протидії на законодавчому та етичному рівні.

ІНІЦІАТИВА «ГЕНДЕРНА (НЕ)РІВНІСТЬ У М. ХЕРСОНІ — «МОВОЮ ВОРОЖНЕЧІ». Пономаренко Катерина, Інтернет — видання «Політична Херсонщина» (Херсонська область).

Ініціатива мала на меті показати, як на локальному рівні ставляться до принципу гендерної рівності, державної гендерної політики, жіночих та чоловічих ролей в суспільстві. На основі проведених досліджень, було підготовлено самостійні медійні продукти: 3 вірусні відеоролики з результатами опитування трьох груп громадян — пересічних херсонців, депутатів Херсонської міської ради, експертів з гендерних питань; серія публікацій з проблемами та кейсами використання «мови ворожнечі» щодо гендерного питання в Херсоні. Саме така тема в херсонському медіапросторі була піднята вперше та викликала бурхливе обговорення. Подивилися ролики та прочитали статті багато журналістів Херсонщини та інших регіонів та задумались, чи не використовують вони в своїй роботі «мову ворожнечі» за гендерною ознакою.

ІНІЦІАТИВА «КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ЗАДЛЯ ПРОТИДІЇ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ ДО СУДУ ТА СЛІДСТВА В МИКОЛАЇВСЬКИХ ЗМІ». Головченко В'ячеслав, «Губернская неделя» (Миколаївська область).

В рамках ініціативи було проведено аналіз контенту найбільш рейтингових Інтернет — ресурсів міста Миколаєва з приводу застосування «мови ворожнечі» при висвітленні слідства та судових справ. Публікацію за результатами дослідження опублікувало професійне видання для журналістів «Детектор Медіа» та загальнодержавний інформаційний ресурс «Лівий берег». Також виявлені проблеми щодо застосування «мови ворожнечі» при висвітленні слідства та судових справ було обговорено зі студентами-журналістами двох університетів та коледжу преси. «На жаль, лексика до суду та слідства дуже некоректна. Думку правоохоронних органів та адвокатів трансюють з порушенням журналістських стандартів. Проблема в тому, що українські журналісти не можуть працювати як власне журналісти з зали суду. Будемо готувати навчальну програму — як коротку програму додаткової підготовки, щоб матеріали, які виходять з суду, були юридично точними та без емоцій. Сьогодні для журналістів викривити факти про засідання або нагородити суддю «Х» різними епітетами — це не поодинокі випадки».

В'ячеслав Головченко під час презентації ініціативи в м. Одесі

ІНІЦІАТИВА «НІ — МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ». Чарнецький Ян, сайт «Обозреватель» та газета «Вікна» (Миколаївська область).

В рамках ініціативи було підготовлено та поширено статтю з декількох частин, яка направлена на заміну «мови ворожнечі» на мову взаємоповаги та взаємної підтримки у висвітленні українсько-польських стосунків засобами масової інформації. Цей інформаційний продукт прочитало більш як 70 тисяч користувачів мережі Інтернет. Польський варіант тексту було надіслано до польської «Газети виборчої» для розміщення. Також результати ініціативи презентовано в містах Калуш (центральна бібліотека), Миколаїв (редакція газети «Український південь»), Херсон (кризовий медіа-центр).

**ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
ВГО «КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ»**

**«Мова ворожнечі» в українських ЗМІ:
досвід моніторингу та навчання**

Книга видана українською та англійською мовою в друкованому та електронному варіанті, розповсюджується безкоштовно.

Авторський колектив, загальна редакція: Юлія Лісова, Ігор Бринош.

Будемо щиро вдячні за відгуки, побажання, рекомендації стосовно вміщених у виданні матеріалів, які Ви можете направити поштою на адресу:
65023, Україна, м. Одеса, а/с 209, або на електронну адресу odesakvu@ukr.net

Надруковано СПД Майстер О.А, наклад 1200 примірників.